SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU

KNJIŽEVNE NOVINE

LIST ZA KNJIŽEVNOST I KULTURU

GODINA IV
BROJ 11

Uredništvo: Francuska 7, tel. 28-098
Administracija: Kardeljeva 31, tel. 24-001

BEOGRAD UTORAK 13 MARTA 1951

LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO

PRIMERAK
5 dinara

NEKA I SAMI PJESNICI PROGOVORE O POEZIJI

Risto Tošović

Čini mi se, a to potvrđuje i sam život, da su prošla ona vremena kada je pjesnik samo pisao svoje pjesme, a drugi razmišljali i donosili sudove o pojedinim poetskim djelima i poeziji uopšte. Ne može se reći da se kod nas ne piše o poeziji i njenim problemima. Naprotiv. Piše se, možda i više nego što je potrebno; o njoj se piše u svim mogućim, dnevnim i nedeljnim listovima, što svakako ilustruje jedan probuđeni interes kod naših ljudi prema poeziji i svim onim problemima koji muče pjesnike. Ali, postavlja se pitanje: ko piše te mnogobrojne napise o poeziji? Da li možda sami pjesnici? Ili ljudi koji samo periferno učestvuju u literarnom životu, ljudi koji imaju izvjesnih literarnih ambicija, pa žele, potstaknuti njima, da, na ovaj ili onaj način, izraze svoje utiske o jednom poetskom djelu. Mislim da neću reći ništa naročito novo ako kažem da kod nas danas o poeziji pišu, polemišu i donose sud baš najmanje sami pjesnici. Rijetko je koji naš pjesnik (izuzimajući neke napise objavljene u zadnje vrijeme) progovorio o svojim shvatanjima poezije, o svojim poetskim uzbuđenjima i nemirima, o onome mučnom i uzvišenom »aktu stvaranja«, o svim onim trenutnim i dugotrajnim padovima kroz koje pjesnik dolazi do svoje poetske misli dok se izrazi, tj. dok nađe odgovarajuću formu za svoju emociju izazvanu poetskim doživljajem.

Svega je toga kod nas vrlo malo. Ali zato ima dosta negodovanja, dosta, u izvjesnom smislu opravdane, srdžbe zbog površnih, anemičnih i nesavjesnih kritičkih i drugih napisa koji se pojavljuju u našoj štampi o poeziji od strane onih ljudi koji nisu »stručni«, što sve skupa baca jednu tamnu sjenku zaostalosti i provincijalizma na naš književni život.

Bilo bi zaista nepošteno bacati se sada i drvljem i kamenjem na te ljude, potpuno ih osuditi ili optužiti za sve one prigovore što ih vrlo često čujemo sa strane, naročito kad je u pitanju kvalitet naših listova i časopisa. Krivicu, prije svega, snosimo mi sami. Jer, da mi sami, najiskrenije nošeni onom poetskom unutrašnjom stvaralačkom strašću, bez koje nema i ne može biti pisca, progovorimo smjelo i bez predrasuda jedan o drugome i o svim onim poetskim problemima s kojima takoreći svakodnevno živimo, koji su ili moraju postati smisao našega života, traženja, stvaralačkih nadahnuća i nemira, naš bi književni život tek tada bio u pravom smislu odraz naših pravih literarnih mogućnosti. Ovako, ćuteći i prepuštajući stihijski da o poeziji govore samo periferni ljudi — »nestručnjaci«, mi dolazimo u situaciju da se prećutno slažemo s onim tvrdnjama da naši pjesnici nemaju šta da kažu o poeziji, tj. da nemaju svojih izgrađenih shvatanja o poeziji do kojih su došli jednim poetskim i intelektualnim naporom. (Ovakvi prigovori dolaze djelomično od onih ljudi koji nihilistički potcjenjuju zaista značajna dostignuća naše savremene poezije, nekritički hvaleći i afirmišući neke strane, uostalom, davno utvrđene i ovještale književne vrijednosti, a djelomično i od onih »naših kritičara« koji samouvjereno pretenduju na položaj nekakvog neprikosnovenog arbitra u poeziji).

Mi moramo odbaciti ovakve tvrdnje, prije svega, jer su one suštinski nespojive sa samim kreativnim smislom poezije. Ne može se ni zamisliti istinski talentovani i zreo pjesnik koji »nema šta da kaže o poeziji«, o poeziji koja je on sam, njegov život, smisao njegovog postojanja. U groznici svojih stvaralačkih traženja, koja su prepuna i najradosnijim trenucima kao i najgorčim razočaranjima, on dolazi do svoje poetske realizacije, ali i do mnogobrojnih i raznolikih zaključaka, stičući ogromna teoretska i praktičnozanatska iskustva, koja formiraju i obogaćuju njegov pogled na život i poeziju dajući nove crte i boje njegovom poetskom liku. Ovim ne tvrdim da se jedan pjesnički lik, jedna poetska individualnost, ne može sagledati samo kroz njegova poetska ostvarenja. Želim samo da istaknem da jedino istinski stvaralac može najistinitije, najstrastvenije i najdublje, kao stvaralac, da prodre do onih najskrivenijih dubina poezije, do onih najsuptilnijih i najapstraktnijih njenih poriva do kojih ne može doprijeti sholastičko oko nekog staromodnog i uvelog šematizovanog profesora.

Ali, neko će mi reći:

»Pa gdje su naši kritičari«.

Da, gdje su naši kritičari!

Da li možemo kritikom nazvati sve ono što u našoj štampi često pišu raznorazni anonimni recenzenti, prikazivači knjiga i časopisa? Da li možemo pod naslov naše kritike staviti sve one moguće improvizacije, školske sastave, sholastička mudrovanja, didaktička i vulgarizatorska fraziranja, kojima obiluje dobar dio takvih i sličnih napisa? Ili, zar možemo nazvati našom kritikom ono što pokatkad, tek da se vidi da su još živi, objave neki od naših eminentnih »kritičarskih pera«; jasno, ne o našim gorućim savremenim problemima zbog kojih smo nemirni, zbog kojih ne možemo da spavamo, već o »arhivskim temama«. Ne bih želio da neko pogrešno zaključi da sam protiv pisanja o literarnim problemima i književnim portretima prošlosti. Ali smatram da naš savremeni kritičar, naročito u ovim našim izuzetnim okolnostima relativne uspavanosti našeg književnog života, mora prvenstveno da se okrene licem prema savremenim literarnim problemima, da nam ih strastveno istražuje i otkriva. Nije nimalo slučajno što je teoretska misao u našoj ekonomskoj i društvenoj nauci otišla danas toliko naprijed, zahvaljujući njenim smjelim protagonistima, da ona u svijesti naprednih i demokratskih ljudi u svijetu sve više postaje jedna od onih rijetkih svijetlih zvijezda koje se naziru na mutnom i potištenom nebu iznevjerenog socijalizma, ohrabrujući ih svojom svježinom i novim stvaralačkim iskrama. Jer, nju vode ljudi najdublje stvaralački uznemireni i beskompromisni, tražeći u ovoj trenutnoj kominformovskoj pustoši misli i istinskih humanih ideala, novu i svježu misao o našoj budućnosti. A mi, u literaturi, (avaj!!!) zaostajemo za njima nebrojene kilometre, trošeći sitničarske snage i nerve da bi jedan drugome dokazali kako u srpskom jeziku riječ »grad« označava srednjovjekovnu tvrđavu, a ne ono što se podrazumijeva pod riječju »varoš«, čemu bi nam se ironično nasmijao i sam Vuk.

Neko je s pravom rekao:

»Nama danas nedostaje jedan Skerlić«. A pod tim je mislio: nama nedostaje jedan strastveni borac u kritici koji će stvaralački beskompromisno i smjelo prezreti sve stare zablude, predrasude i navike svoje zaostale sredine i izboriti se za svoja uvjerenja, a na taj način uticati i na literaturu i na literarni život.

A takav borac može biti jedino pisac — stvaralac. Jer, čini mi se, donijeti sud o jednom poetskom ostvarenju takođe je rezultat jednog kreativnog procesa, slično onome kao kod pjesnika. Jer kritičar donosi sud o poetskom djelu razmišljajući kreativno nad njim, a to znači da on u sebi u izvjesnom smislu reprodukuje onaj cjelokupni stvaralački proces pjesnika od momenta poetskog nadahnuća, pa skroz sve one mnogobrojne i mučne grčeve stvaranja i poetskog traženja, do konačne realizacije poetske slike. Prema tome i kritičar mora posjedovati nešto što se zove talenat ili moć kreativne inspiracije: ako to ne posjeduje (kritika nije isključivo kontemplativni metod) on nam ne može objasniti i portretirati pjesnika u potpunom bogatstvu boje, ritma, emocije. Ali u praksi se, sticajem okolnosti subjektivne i objektivne prirode, u velikom broju slučajeva dešava da sud o jednom poetskom ostvarenju donose ljudi koji po svojim unutrašnjim predispozicijama nisu dorasli niti imaju išta zajedničko sa stvaraocem, pa prema tome nisu objektivno ni u mogućnosti da dopru do svih onih svjesnih i potsvjesnih potsticaja njegove fantazije i najsuptilnijih njegovih poetskih uzbuđenja. Zato mislim da su i istinski kritičari ustvari stvaroci — sami pjesnici, da se oni, isto kao pjesnici, ne mogu osloniti isključivo na svoj intelekt. Samo se površni i neinventivni ljudi, koji imaju jedino pretenziju da se nazovu kritičarima i ništa više, služe isključivo svojim neduhovitim meditacijama, a ne znaju, i ne mogu, da nađu jedinstvo onoga svjesnog i potsvjesnog metoda bez čega nema ni istinskog pjesnika niti istinskog kritičara. A dok još nemamo takvih, »idealnih«, kritičara, neka dotle pjesnici progovore o poeziji i unesu svježinu poezije u našu zamorenu i uspavanu književnu atmosferu.

Desanka Maksimović

Proleće na Kosmetu

Još malo, počeće da cveta
livada i nebo zvezdano,
zamirisaće prva trava.
Bez zara, ujutru rano,
pusti me, majko, da pođem,
i ja na to imam prava.

Hoću da mi miluju kose
vetri što idu sa Kosova,
što sa susede Šare slaze;
da zaspim pod nebom jasnim,
da mi padnu prohladne rose
na kose, na obraze.

Majko, senku ovu mi skini,
veo koji mi oči krije,
hoću proleću da se pokažem
čim se pomoli u daljini,
čim sjaši usred Metohije.

*

Čini mi se majko, leptirica sam
učaurena u svilu mrku,
a sunce me u polje zove, zove,
u let, rojenje potoka trku;
čini mi se da imam skute
prelake skute leptirove.

Čini mi se ptica sam, sa Kosmeta,
zatvorena uvek u krletku,
a dan se okolo svetlošću puni,
nebo oblačcima belim cveta —
tužno je to i ptić da sam samo,
samo ptić da sam žutokljuni.

A jurila bih još kao dete,
sela bih na ljuljaške vetra sveže,
pa da pod nebo čak polete,
visoko iznad šume naše
odakle sunce prolećno žeže.

Htela bih da mu pokažem lice,
da mu pristupim bez bojazni,
večitom tome vatrenom stvoru,
i da ga pitam ko me kazni
da pokrivena lika idem
u ovu prolećnu, kosmetsku zoru.

*

Izlazim, gledaj me, zoro nad šumom,
ti, na vidiku oblače rani,
gledajte me, mali čobani,
konjaniče što minu drumom,
ptico, čija pesma sna mi ne da.

Gledajte, ljudi, lice moje,
kako se mesec i sunce gleda.

Izlazim otkrivenog jutros lika
sa Srpkinjama u polje i ja,
gledaću pravo u svog vrsnika:
i moje oko ponosom sija,
i u njemu se jutros vidi
celo Kosovo i Metohija.

Izlazim, pođi, majko, do praga,
ali ni koraka ne idi dalje,
gledaj me samo izdaleka
i neka ti se srce razdraga.
Gledaj me, majko, zoro nad šumom.
Izlazim. Proleće u polju čeka.

UTISCI IZ FINSKE

Živojin Zdravković

Sva putovanja ostaju duboko u sećanju, i ona koja nas vode u neprijatnosti i ona koja nam donose radosti. Krenuo sam na put u Helsinki, glavni grad Finske, ne kao turista-radoznalac, već kao dirigent, poslom. Radosno putovanje. I zato što je ovo putovanje bilo vezano za muziku, za moj najdraži posao, u njemu je bila pojačana draž susreta sa neočekivanim i nepredviđenim koje nam putovanje obično pruža.

Spremajući se za put, upitao sam sebe šta znam o muzici Finske. Našao sam u svom sećanju priličan broj imena njenih muzičara, koje je natkriljavalo proslavljeno ime kompozitora Jana Sibelijusa, čija su dela najviše izvođena u skandinavskim zemljama, Engleskoj i Americi, a prilično i u ostalom kulturnom svetu. Razmišljajući

Jan Sibelijus

o popularnosti ovog kompozitora koji je više puta izvođen i kod nas, nisam ni izdaleka slutio šta on znači za svoj narod.

Pitao sam se takođe na kakav ću orkestar naići. Ali ono što mi je naročito zadavalo brige pri polasku bila je činjenica da ja ipak ne znam mnogo o tom malom i hrabrom narodu. Sve što znam to je da je nastao iz uralsko-altajske grupe naroda, da do početka devetnaestog veka nije ni igrao neku veću istorisko-kulturnu ulogu u svetu; da Finska ima na hiljade i hiljade jezera i poznata kupatila, takozvane »saune«, da je među prvim zemljala u sportu, da zauzima danas značajno mesto u proizvodnji celuloze; da ima zbirku narodnih pesama, koju je počeo da skuplja početkom devetnaestog veka lekar Zaharije Topelijus, a od koje je Elias Lenrot sintetičkom metodom načinio besmrtnu »Kalevalu« i da je ta poezija, kao i naša, zadivila i privukla osobitu pažnju Getea.

»Kalevalu« sam imao u biblioteci. I ranije, dok sam za nju znao samo po čuvenju, bilo mi je neprijatno da priznam, onome koji bi je slučajno izvukao iz moje biblioteke, da je nisam pročitao. Ali danas, kad poznajem njenu vrednost i sve njene lepote, crvenim kad kažem da sam je otvorio prvi put između Ciriha i Kopenhagena u avionu kojim se baš tada igrala bura i nevreme. Slučajno se knjiga sama rasklopila na šesnaestoj pesmi u kojoj se opisuje stari i mudri narodni pevač Vejnemejnon, koji gradi sebi čun pesmom, a kad mu reči nedostanu, on ih traži od labudova, lastavica, veverica, »pod jezikom letnjeg losa«. A kad ih ne nalazi dovoljno, da bi dovršio čun, silazi u podzemno carstvo, »u mračišta Tuonele« iz koga iznosi pouku za mladež da nikad ne silazi u to carstvo guja i jakrepa.

Kad smo stigli na helsinški aerodrom, prvi utisci nisu bili prijatni. Pri polasku iz Beograda bio je lep i sunčan dan, a sad sam se našao na vlažnom i hladnom vetru, punom krupnih pahulja snega, koje su se odmah još u letu rastapale, vlažile mi lice i smetale da gledam. Prvi utisci su uvek vrlo snažni, bilo da se radi o velikim ili malim stvarima. Sa prijatnošću setio sam se nekih jučerašnjih momenata, a naročito crnpurastog i uzdržljivog carinika koji je, kad je čuo da dolazim iz Jugoslavije, odbio da pregleda i moje stvari.

Razgrnuo sam zavesu i pogledao grad. Sad mi se učinio lep u svojoj skromnoj ozbiljnosti. Posle Štokholma i Kopenhagena izgleda siv. Ali to je samo na prvi pogled, jer onu vedrinu koju mu daju njegovi ljudi, radni i skromni tek ću docnije upoznati.

Prošao sam ulicama. Oko mene bilo je sve tiho i bez bleska. Ljudi, jednostavno obučeni, išli su smireno. Žene, kao i muškarci, bile su jednostavno odevene. Sve su zaposlene i sad je bilo vreme kad idu na posao. Helsinki je potpuna suprotnost Napulju ili Rimu.

Kancelarija impresarija, gospođe Salminen nalazila se, u velikoj muzičkoj kući »Muzik facer«. Srednjih godina, uzdržanog, a ipak toplog ponašanja, gospođa Salminen pokazala mi je, posle kratkog razgovora, spisak imena poznatih kompozitora i muzičara. Na tom spisku, pored imena Jana Sibelijusa, najznačajnije figure u muzičkom stvaralaštvu Finske, nalazila su se imena poznatih pompozitora, Palgrana, Melartina, Kula, Madetoja, Kilpinene, Klamea, Fuksteta, Pilkumenena. Mnoga dela ovih kompozitora imaću prilike da čujem za kratko vreme na koncertnom podijumu.

Još nekoliko puta sam se video sa gospođom Salminen i nikada naš susret nije prošao a da nije pomenula ime Jana Sibelijusa. Po drugim pitanjima uzdržljiva, postala bi tada govorljivija i dugo mi je pričala o delima ovog kompozitora, koji je počeo kao nacionalni romantičar, docnije postao mističar, a najzad kompozitor koji je napravio sintezu romantizma i mistike u svojim delima. Ukoliko joj je to dopuštala njena uglađena mirnoća i tiha skromnost, sa žarom je govorila o njemu kao o ponosu Finske. Od nje sam doznao da je vajar Altonen izradio bistu slavnoga čoveka, koja se nalazi u galeriji Ateneum, pored biste najznačajnijih ljudi.

Razgovor se vodio i o drugim stvarima; pričala mi je o bogatom narodnom melosu Finske, koji su kompozitori zapisivali i obrađivali, o njegovom karakterističnom dorskom molu, koji je obično u četvrtinskom taktu, o narodnom instrumentu kanteli (neka vrsta citre), o muzičkim školama, kojih ima dosta u zemlji, i o kojima je ona mnogo znala.

Susret s orkestrom nije me ni malo razočarao. To je disciplinovano simfonisko telo čiji kvalitet je takav da je u stanju da izvodi i najsloženija dela svetske literature, a sastavljeno je isključivo od domaćih muzičara instrumentalista. Nije ni čudo kada se zna da je svaki od njih završio bilo muzičku školu bilo Muzičku akademiju, koju je već 1882 g. osnovao Martin Vegelijus. U muzičkoj akademiji zastupljeni su svi otseci od kojih je najposećeniji otsek za klavir i orgulje. Broj učenika u njoj iznosi sada oko 600. Sem toga, u Akademiji postoje kursevi za kapelnike vojnih muzika, i za horovođe seoskih horova. Za Finsku se kaže da je zemlja jezera, a ja bih dodao i zemlja horova. Možda će se neko začuditi kada sazna da u Finskoj ne postoji selo u kome, pored škole, nema bar muški hor, koji ima stručnog horovođu i koji sistematski neguje horsku pesmu. Još u avionu kad sam leteo iz Štokholma za Helsinki jedan Finac mi je oduševljeno pričao o velikom uspehu u Americi hora Visoke tehničke škole iz Helsinkija, kao i o pretstojećoj turneji po Evropi muškog hora »Laulu Miehet«.

Uopšte, u Helsinkiju je vrlo razvijen koncertni život. U njemu postoje

(Nastavak na četvrtoj strani)

ZA BRŽE I POUZDANIJE INFORMISANJE I DOKUMENTACIJU

Više:

Crtež Džumhura

MLADEN LESKOVAC

Hteo bih da skrenem pažnju na jednu prazninu i nedostatak naše štampe koji bi se, mislim lako a uz nesumnjivu korist po nju i naš javni život mogao otkloniti. Počeću jednim primerom: verovatno će on najbolje ilustrovati smisao moga predloga.

Nedavno sam, spremajući za štampu jedan svoj rad, napisao da je Vuk od Gruje Mehandžića dobio poznatu narodnu pripovetku o Baš-Čeliku. Napisao sam to oslanjajući se na pamćenje, a ono, kao što znamo, tako često vara. Vuk je od Gruje Mehandžića zaista dobio 1829 nekoliko lepih i važnih pripovedaka — Nemušti jezik, Zlatna jabuka i devet paunica, Stojša i Mladen, Đavo i njegov šegrt, Prava se muka ne da sakriti, Ajdaja i carev sin. Ko manje ište više mu se daje, U cara Trajana kozje uši, Usud —, ali je priču o Baš-Čeliku dobio od Maksima Škrljića. U rasejanosti, u lenosti da se dignem od stola i podatak proverim, ja sam, umesto Usuda, pripisao Mehandžiću Baš-Čelik. U poslednjem trenutku, u mašinskoj reviziji, stigao sam ipak da pogrešku ispravim: samo tako i znam da sam je uopšte načinio. Šta bi međutim bilo da je nisam primetio? Šta je uopšte sa onim našim pogreškama koje ne primetimo na vreme, — jer takvih ima, i verovatno ne samo kod mene? One doduše ostaju ono što jesu — netačne tvrdnje, znaci neznanja, nepažnje —, ali i greške koje imaju tendenciju da se nature kao istine; čak, u našem naučnom i književnom životu one su posebno opasne, i mogu se vući izuzetno dugo. Najzad, ogromna većina čitalaca veruje naštampanome. A međutim, od navedene većih i manjih grešaka ima pa nažalost i mora biti s vremena na vreme, čak i kod sasvim pažljivih pisaca koji stvari dobro znaju. Pri čitanju, nailazimo na takve tvrdnje bezmalo svaki čas, i pisaljka ih nervozno podvlači, poigravajući po tekstu. Kada bi u našu sobu u tome trenutku ušao, neko, uzviknuli bismo i nehotice: Pogle šta ovaj ovde kaže: da je Gruja Mehandžić dao Vuku Baš-Čelika!

Međutim, stvar ipak ostaje i dalje samo na ispodvlačenom tekstu i onom prećutanom uzviku. Netačna tvrdnja i nadalje zja sa stranica časopisa i knjige, a neistinom unakaženi tekst vrši svoju razornu funkciju. Kako sprečiti to?

Očevidno je, valjalo bi odmah intervenisati. Međutim, kako? Povodi su odista katkad isuviše sitni — ili nam se takvim čine —, specijalni i nekako incidentalni. Zar o tome pisati »članak«? Jer mi smo nekako navikli da odmah pišemo članke: naša štampa nas je na to navikla. Kao da se stidimo pisati zbijeno, citirajući samo činjenice; kao da nepreostano pišemo za debele sveske časopisa; neprestano kao da mislimo isključivo na dokumentovanu raspravu ili esej, odmah od nekoliko stubaca. A niko nema vremena neprestano pisati takve članke. I najzad, svak vidi da ih i nema smisla pisati ako tamo nekakav autor odvali da je Baš-Čelik Mehandžićev. Međutim, ako čitaocima omogućimo vrstu reagovanja u kratkim, zbijenim napisima od samo nekoliko redaka, ako se pomoći dodirivati ovakva i slična pitanja, stvar će izgledati sasvim drukčije.

Ona uostalom nije nimalo nova. U stranoj štampi ona se odavno i uveliko praktikuje. To je jedna od najzanimljivijih, najpoučnijih i najčitanijih rubrika onde; mogla bi takva biti i kod nas. Čega svega onde nema! Od učenih malih rasprava (stvar kašto krene oko naizgled beznačajne sitnice, pa se razgrana daleko i duboko) pa do običnih pitanja: gde bi se mogao naći ovakav i ovakav podatak, gde li ima pisama ovoga i ovoga pisca; a ima naravno i sasvim stvarnih upozorenja povodom grešaka à la »Mehandžićev« Baš-Čelik.

Saradnici ovakve rubrike neizbežno ne bi bili samo pisci. I to je dobro. Poznato je kako mišljenja i rasuđivanja, a naročito specijalne informacije onih ljudi koji književnosti prilaze samo kao obični čitaoci mogu biti dragocene. Valjalo bi dakle da naša štampa, u prvom redu valjda nedeljna, a najpre baš »Književne novine«, organizuju posebnu rubriku u kojoj bi se sretali i u međusobnom idejnom prožimanju saradivali naši pisci i najširi slojevi naše prosvećene čitalačke publike, — za brže i neposrednije otklanjanje činjeničnih i idejnih zabluda, radi preciznijeg informisanja i pouzdanije dokumentacije o pojedinim aktuelnim književnim i naučnim pitanjima.

Mladen LESKOVAC

Kratke vesti iz inostranstva

Van Gog: Zuav

IZLOZBA FRANCUSKOG SLIKARSTVA XIX I XX VEKA U AMERICI

Na izložbi francuskog slikarstva XIX i XX veka, koja je održana od 8 do 27 januara u Americi u čast takozvanog »Dijamantskog jubileja« Filadelfijskog muzeja umetnosti bila je izložena i čuvena Van Gogova slika »Zuav« (1888), iz privatne kolekcije Alberta Laskera. Ovu sliku Lasker je kupio prošle godine, a na ovoj izložbi prikazana je u Americi prvi put. Između ostalih bila su prikazana i platna Manea, Renoara, Pikasoa (iz »Plavog perioda« ovog umetnika), Matisovi »Rascvetani brišjani« i dr.

OBJAVLJENA PISMA ROBERTA BRAUNINGA

Osim nekih već objavljenih pisama upućenih Elizabeti Baret, korespondencija velikog engleskog pesnika Roberta Brauninga bila je objavljivana samo u nekim nevezanim fragmentima. Nedavno objavljena knjiga sadrži četiri stotine Brauningovih pisama. Ovo je prvi put posle više od šezdeset godina od pesnikove smrti da se objavljuju njegova sabrana pisma. Ova pisma osvetljavaju dosada nepoznate momente Brauningovog života i pretstavljaju koristan prilog izučavanju njegovog literarnog dela. Predgovor za knjigu napisali su Viljem Klajd de Ven i Kenet Lesli Knikerboker, a objavljena je u izdanju Jelskog univerziteta.

KNJIŽEVNA NAGRADA SAMERSETA MOMA ZA 1951 GODINU

Nagrada Samerseta Moma za književnost za 1951 godinu dodeljena je mladom engleskom književniku Rolandu Kambertonu za njegov roman pod naslovom »Protuva«. Engleski pisac J. B. Pristli izjavio je za ovaj roman Rolanda Kambertona: »Ovo je jedan od najboljih početničkih romana koje sam pročitao posle rata«.

NOVA STUDIJA DELA ANDRE ŽIDA

Pod naslovom »Andre Žid: etika jednog umetnika« pre kratkog vremena objavljena je u Engleskoj, u izdanju edicije »Selker i Varburg«, jedna velika studija književnog dela nedavno preminulog francuskog književnika. Studiju je napisao engleski književni kritičar D. L. Tomas. Po mišljenju kritičara engleskog lista »Tajmsov literarni dodatak«, ovo delo pretstavlja »ne samo prvu potpunu studiju Žida na engleskom, već i jednu od najdubljih analiza ove vrste«.

ZBORNIK AUSTRALISKE POEZIJE

»Australiska poezija 1949—1950 godine« objavljena je u Engleskoj, u izdanju edicije »Angus i Robertson«. U ovom zborniku je zastupljen 31 australiski pesnik. U knjizi se, po mišljenju kritike, ističe elegija »Tera Australis« od pesnika Daglasa Stjuarta.

UMETNOST AMERIČKIH INDIJANACA

Pod naslovom »Umetnost severozapadnih Indijanaca« objavljena je u izdanju univerziteta u Kaliforniji istorija umetnosti američkih Indijanaca sa severozapadne teritorije Amerike. Autor ove istorije Robert Brjus, direktor Muzeja internacionalne narodne umetnosti u Santa Feu, proveo je dvadeset godina na izučavanju kulture Indijanaca toga kraja. Istorija je ilustrovana mnogobrojnim reprodukcijama indijanskih slika, crteža, kao i fotografijama primeraka umetničkog rada na tekstilu, keramici, drvetu i kamenu.

PULICEROVA NAGRADA ZA ISTORIJU UMETNOSTI

Istorija umetnosti »Umetnost i život Amerike« od Olivera V. Larkina, profesora umetnosti i pretsednika odeljenja za umetnost Smit-koledža, dobila je Pulicerovu nagradu za istoriju. Po pisanju umetničkog kritičara lista »San Francisko Kronikla« ova knjiga pretstavlja jednu od najboljih opštih istorija američke umetnosti. Knjiga je ilustrovana sa 417 reprodukcija koje prikazuju sve faze razvoja američke umetnosti, a objavljena je u izdanju edicije »Rajnhart« u Njujorku.

FILOZOFIJA UMETNOSTI

U izdanju Harvardskog univerziteta objavljena je nedavno knjiga pod naslovom »Filozofija umetnosti« od Morisa Vajza. Ova studija pretstavlja novu »organsku« teoriju prirode umetnosti. Ilustrujući svoju teoriju autor studije daje analizu »Ljubavne pesme« J. Alfreda Prufroka« od T. S. Eliota. Po mišljenju kritike ova knjiga pretstavlja koristan prilog za izučavanje moderne umetnosti.

REMEK DELA BERLINSKIH MUZEJA IZLOŽENA U PARIZU

U Pariskom izložbenom paviljonu Peti pale otvorena je nedavno velika reprezentativna izložba slikarskih remek dela berlinskih muzeja. Ova velika izložba putuje već gotovo pola godine po Evropi, a nedavno je bila organizovana u Brislu. Izložena su dela slikara Kranaha, Boša, Brojgela, van Ajka, Vermera, Rembranta, Fukea i drugih.

KOPIJE RAVENSKIH MOZAIKA NA IZLOŽBI U PARIZU

Muzej francuskih spomenika u Parizu sprema se da tokom meseca aprila ove godine uredi u svojim prostorijama reprezentativnu izložbu kopija ravenskih mozaika. Ove kopije, izvedene u tehnici mozaika, izradila je Akademija likovnih umetnosti u Raveni. Biće izloženo pedeset i sedam kopija mozaika od kojih je najveća preko četiri metra visine ,a najmanja 25 santimetara. Kopije su izvedene prema mozaicima u ravenskim crkvama San Vitale, San Apolinare Nuovo, San Apolinare in Klase, krstionici San Đovani, mauzoleji Gale Plačidije itd. Izložene kopije prikazivaće i one mozaike i pojedine scene iz njih, koji inače posetiocu pomenutih crkava nisu dovoljno pristupačni, zbog nepodesnog smeštaja, visine, tmine itd.

FESTIVAL KORALSKE PESME U IZRAELU

U augustu mesecu ove godine biće organizovan festival koralske pesme i folklornih plesova u Izraelu pod naslovom »Zimnja«. Festival će trajati četiri dana, a održavaće se u Jerusalimu i u Tel Avivu. Na toj će priredbi sudelovati oko 2.500 horskih pevača i folklornih plesača.

ANTOLOGIJA EVROPSKIH NARODNIH IGARA

U izdanju edicije »Maks Peril«, a na inicijativu engleske Državne akademije igara, objavljena je nedavno u Engleskoj antologija evropskih narodnih igara. Ova antologija obuhvata igre, muziku, nošnju, naroda Italije, severoistočne i istočne Evrope, Španije, Engleske i Velsa i Škotske. Na knjizi su radili stručnjaci za narodne igre Lusil Armstrong, B. M. Galanti, R. Karpeles i L. Blejk. Knjigu je uredio Vajolet Alford.

Svečana garnitura akademika Aleksandrova

U romanu Iljfa i Petrova »Zlatno tele« pojavljuje se kao sporedna ličnost novinar Uhudšanski, tip nedarovitog i površnog redakcijskog muvala. Uhudšanski je sav u šablonskoj, mrtvoj, »obaveznoj« frazi koja nema ni kapi životnog soka. Za sve pojave života on bi hteo da ima unapred spremljenu, gotovu frazu. Šta mari što ona ustvari ništa ne odražava i ne izražava — sem nesposobnosti i krajnje ograničenosti samog Uhudšanskog! Ali, na nesreću, on oskudeva čak i u takvim frazama — klišeima. Promućurni junak romana »veliki kombinator« Ostap Bender, čijoj pažnji nije izmakla ta nevolja Uhudšanskog, napiše na brzu ruku i proda mu »Svečanu garnituru, nezamenljivi priručnik za sastavljanje jubilarnih članaka, prigodnih podlistaka, kao i svečanih pesama, oda i ditiramba«. Sem rečnika od četrdesetak reči, Benderov priručnik je sadržao primere uvodnika, podlistaka, pesama, a sve se to moglo vrlo lako i brzo napisati ako se od četrdeset reči napravе različite kombinacije, prema trenutnoj potrebi.

Rečnik je obuhvatio glagole: plamteti, dizati (se), pokazivati, žariti (se), uzdizati (se), itd. Imenice i pridevi sortirani su u istom stilu.

Iljf i Petrov nisu kazali u svome romanu (koji je u svoje vreme objavljen tek na zauzimanje Maksima Gorkog i koji posle rata nije doživeo nijedno novo izdanje, ma da se mnogo traži po bibliotekama u SSSR i vrlo rado čita) kako je Uhudšanski iskoristio Benderovu »svečanu garnituru«, ali sam život kao da je dovršio, u neku ruku, priču tih talentovanih književnika.

Stotine i stotine sovjetskih pisaca manjeg i većeg ranga koriste danas u štampi, književnosti pa čak i u nauci »svečanu garnituru« koja, razume se, ima mnogo zvaničniji i obavezniji karakter nego ona Benderova. Bitna je razlika samo u tome što je Uhudšanski iz romana »Zlatno tele« bio nesposoban da zapazi i oseti konkretne sadržaje života, likove ljudi i njihove težnje, pa je hteo da se malo pomogne u tom pogledu, dok danas »svečana garnitura« prvenstveno služi za svesno, hotimično izokretanje stvari, za namerno i sistematsko podržavanje čitavog niza krupnih zabluda, za veličanje nepostojećih »tekovina« i usrdno sastavljanje ditiramba sovjetskom rukovodstvu. Uz to, znatno je premašen hvalotočivi stil Benderove garniture, što se naročito očigledno vidi na primeru pisanja o Staljinovim radovima po pitanjima lingvistike.

Čitavih osam meseci uredništva sovjetskih listova i časopisa, predavači i referenti, nikako ne mogu da dođu sebi od ushićenja koje je dobilo takve razmere (doduše, unapred predviđene) da je čak i u okviru diskusije o pozorišnom »sistemu« K. S Stanislavskog održan referat o uticaju Staljinovih radova na taj sistem. Slušaocima, a i samom referentu, bilo je zacelo potpuno jasno da Staljinovi članci »Povodom marksizma u lingvistici«, »Ka nekim pitanjima lingvistike« i »Odgovor drugovima« ne mogu imati nikakve organske veze sa »sistemom« Stanislavskog, ali teško je odoleti ushićenju po naređenju koje se mora izvršiti, jer je etiketa »kosmopolit i antipatriot« uvek spremna da se zalepi za svakog nedovoljno poslušnog pisca ili predavača.

Raznovrsni glorifikatori nadvikuju se i nadmeću u što obilnijem korišćenju »svečane garniture«. A. Čiviljihin izjavljuje u lenjingradskom časopisu »Zvezda« da su Staljinovi radovi po pitanjima lingvistike genijalni, i odmah zatim proriče sovjetskoj lingvistici prioritet u svetu, jer ti radovi tobož »doprinose da sovjetska lingvistika izbije na širok put i zauzme prvo mesto u svetskoj lingvistici.«

Tema Čiviljihinova članka jeste jezik književnih dela; ali bez vrlo opširnog superpanegiričkog uvoda i zaključka o Staljinovim radovima takav članak, naravno, ne bi se danas mogao objaviti ni u jednom sovjetskom listu ili časopisu. Između ostalog, Čiviljihin kaže da su Staljinovi radovi »od ogromnog značaja za sve oblasti nauke, kulture i ideologije«, da su »izvanredno ubedljivi« (u svakom slučaju, Čiviljihin je ubeđen ili se pravi ubeđen) i da će »sovjetski književnici odgovoriti na brigu druga Staljina o procvatu i razvitku jezika na taj način što će iskoristiti jezičko blago koje je narod prikupio.« U ovoj prilici, međutim, nije iskorišćeno narodno jezičko blago, već »svečana garnitura« koja s narodom nema nikakve veze. Štaviše, Čiviljihin je povezao Staljinove članke o problemima lingvistike... sa sovjetskom »šefildsko-varšavsko-berlinskom »borbom za mir«: »Pored svog neprocenjivog naučnog značaja, ti su članci velelepan simbol miroljubivih stremljenja sovjetskog naroda, pod rukovodstvom najvećeg korifeja nauke druga Staljina, ka visinama kulture i znanja, ka komunizmu.«

Kad bismo otstranili iz citirane rečenice »svečanu garnituru«, pokazalo bi se da je sve svedeno na udruživanje dva osnovna nastojanja sovjetske propagande: na veličanje Staljina do nekih natprirodnih dimenzija i na ditirambe opsenarskoj miroljubivosti rukovodstva SSSR.

Pročitali smo članak A. Čiviljihina u dvanaestoj svesci časopisa »Zvezda« za prošlu godinu, okrenuli stranicu i odmah naišli na sledeću rečenicu:

»Genijalne misli vođe daju ključ za rešavanje čitavog niza pitanja koja su lažno tumačena u dosadašnjoj književnoj praksi i koja sve doskora nisu našla vrednosno teoretsko rešenje.« I tako dalje, i tako dalje...

Da nije prilikom prelamanja časopisa došlo do neke greške, te je ovo samo nastavak Čiviljihinova članka? Ne, po svemu sudeći ovo je ipak početak članka I. Eventova »O novatorima i stilizatorima.« Ali otkud onda tolika podudarnost u tvrđenjima i samom stilu? Otud što se svi autori služe »svečanom garniturom«. Dovoljno je da se članci razlikuju po potpisima — ne moraju se razlikovati ni po čemu drugom.

»Svečana garnitura« stvorila je odgovarajuće svečano raspoloženje kod Mihaila Jaroševskog koji piše u »Literaturnoj gazeti«:

»Sovjetska nauka proslavlja praznik. J. V. Staljin stvorio je izvanredne radove koji otkrivaju zakone najveće narodne tvorevine — jezika.« U nastavku članka Jaroševski navodi jedan zaista karakterističan citat iz tih Staljinovih radova — citat koji u suštini otkriva da je nemoguće ponovo otkriti odavno otkrivene i poznate stvari:

»Semantika (semasiologija), — ukazuje J. V. Staljin, — pretstavlja jedan od važnih delova lingvistike. Smisaona strana reči i izraza od ozbiljnog je značaja u proučavanju jezika.«

Marljivo usklađenim glasovima hora ditirambista pridružio je svoj glas i akademik G. Aleksandrov koji je tu skoro objavio u moskovskom časopisu »Znamja« (»Zastava«), Organu Saveza sovjetskih književnika, opširan članak »Rad J. V. Staljina »Marksizam i pitanja lingvistike« i njegova istaknuta uloga u razvitku društvenih nauka«. Ni od Aleksandrova, koji je poznati naučnik, čitaoci časopisa »Znamja« nisu dočekali da unese bar male promene u rečnik i ton »svečane garniture«. Aleksandrov ustvari ponavlja na sedamnaest i po stranica zbijenog časopisnog teksta ono što su pre njega napisali, odnosno prepisali iz »garniture« drugi sovjetski naučnici, književnici i novinari. Epiteti su isti, a na prvom je mestu, naravno, epitet »genijalan«:

»Genijalna Staljinova definicija osnove...«

»Genijalno delo druga Staljina...«

»Genijalni primer stvaralačkog razvitka marksizma...«

»Svojim genijalnim radovima, a naročito svojim izvanrednim radom »Marksizam i pitanje lingvistike«, Staljin je zadao ubistven udarac vulgarizatorima i banalizatorima marksizma...«

G. Aleksandrov, redovni član Akademije nauka SSSR, pokušava da pretstavi naredbodavni čin s mrgodnog birokratskog vrha kao genijalno i klasično delo marksističke misli, i ni najmanje se ne libi vapijuće apsurdnosti takvog izvrtanja stvari, — apsurdnosti koja se ne može prikriti nikakvim hvalama na Staljinovu adresu. Mimo Aleksandrovljeve volje, te hvale još jače i poraznije ističu činjenicu postojanja skroz bolesnog, ali od sovjetske birokratske kaste prećutno kanoniziranog odnosa krutog naređivanja i bezuslovne pokornosti. Sve što se govori i piše u ime »najnepogrešivije« i najpoviašćenije kaste ima da bude prihvaćeno kao apsolutna istina i dragocen prilog razvitku marksizma, ima da bude slavljeno od zavisnih, prestrašenih ili lišenih vlastitog mišljenja. Pre pojave Staljinovih članaka, po pitanjima lingvistike nijedan sovjetski naučnik nije se usudio da otvoreno istupi protiv teorije akademika Mara o poreklu i razvitku jezika, jer je ta teorija smatrana ozvaničenom. Danas, međutim, nijedan naučnik u SSSR nema smelosti da ustane u odbranu Marove teorije, pošto bi u tom slučaju smesta bio proglašen za talmudista, knjigočaca i vulgarizatora, otstranjen, žigosan sa »najmerodavnijeg mesta«, itd.

Aleksandrov dobro zna iz vlastitog iskustva, iz iskustava drugih naučnika i književnika i, što je glavno, iz čitavog spleta društvenih odnosa u SSSR da su prava kritika i samokritika odavno stavljene u nedejstvo. Sama suština tih odnosa takva je da onemogućuje zdravo i korisno ispoljavanje kritike i samokritike, zamenjujući ih u svakom konkretnom važnijem slučaju prividom, iza kojeg stoji opora zapovest i smerno izvršenje. Ali to nije smetalo akademiku Aleksandrovu da i u ovom pitanju pribegne rekvizitima iz »svečane garniture« i da Staljinovo nazivi-insistiranje na kritici i samokritici proprati zaključkom, iz kojeg, naravno, nisu izostali omiljeni epiteti »genijalan« i »klasičan«.

Akademik Aleksandrov pružio je na taj način zaista klasičan primer korišćenja »svečane garniture«, primer na kojem bi mu zacelo pozavideo onaj neuki novinar iz romana Iljfa i Petrova.

Lav ZAHAROV

„SUDJENJE" MAKSIMU GORKOM U MOSTARU 1907 GODINE

Kalajev režim u Bosni, poznat i po svojim tendencijama da u okupiranim provincijama uguši nacionalno ime i svijest i srpsku i hrvatsku, počeo je da odumire sa smrću svoga nosioca, poznatog mađarskog državnika i istorika Benjamina Kalaja, a to će reći sa 1903 godinom.

Od te godine počinju u Bosni i Hercegovini da se stvaraju, malo pomalo, i nacionalno-političke organizacije i grupe, koje izdaju svoje političke listove sa jasno naglašenim opozicionim stavom prema okupatorskom režimu. Ti listovi odigraće značajnu ulogu ne samo u buđenju i jačanju nacionalne i građanske svijesti kod svojih čitalaca nego i u kulturnom životu Bosne i Hercegovine. Oni su imali u svojoj redakciji, kao glavne urednike, i tako ugledne književnike kao što su Veljko Petrović i Petar Kočić, i jednog od naših najkulturnijih novinara i publicista kakav je bio Rinda Radulović, glavni urednik »Naroda« od početka njegovog izlaženja pa do Prvog svjetskog rata.

»Narod« je počeo da izlazi 1 januara 1907 godine u Mostaru. Iste godine je Petar Kočić pokrenuo u Banjaluci svoju »Otadžbinu«.

U svojoj »Prvoj riječi«, na uvodnom mjestu, redakcija »Naroda« izlaže svoje ciljeve i svoj program. Pozivajući se na tekovine Velike francuske revolucije, list najavljuje da će se uporno zalagati za građanske i političke slobode i puno učešće naroda u upravi zemljom, za rješenje agrarnog pitanja, za odvajanje crkve od države, za slobodoumne ideje i demokratska načela.

U okviru toga svoga programa, »Narod«, u svom broju od 21 aprila 1907 na 1, 2 i 3 strani podlistka, donosi članak Milivoja Pavlovića pod naslovom »Kod Maksima Gorkog«. Članak je napisan vrlo živo i literarno. Pisac je posjetio Maksima Gorkog na Kapriju u Italiji, omiljenom odmaralištu i lječilištu velikog proleterskog književnika. Gorki je upravo bio stigao iz Amerike, odakle je upućivao vatrene apele svjetskoj javnosti protiv davanja zajma ruskom carskom režimu, koji se, poslije rata s Japanom i revolucionarnih pokreta u zemlji, nalazio u oštroj političkoj i privrednoj krizi. Pored ostalog, i o toj temi se poveo razgovor između domaćina i gosta..

Razgovor je spočetka, kako kaže M. Pavlović, bio »suv, usiljen, beznačajan«. Ali kad se povela riječ o jednom članku Maksima Gorkog o ruskom zajmu, i kad mu je neko od sabesjednika prebacio da taj članak pretstavlja neprijateljski akt prema sopstvenoj otadžbini, Gorki je ustao sa svoga mjesta, sav izmijenjen u licu i duboko uzbuđen, »u tom trenutku izgledao je lijep i veličanstven... njegove oči zasinuše čudnim sjajem... nije to bio više običan čovjek, nego apostol jedne nove religije, apostol koji duboko vjeruje u istinu svoje propovijedi, koji toj vjeri sve poklanja...«

Gorki je rekao: »Vi ne znate šta govorite! Ne poznajete vi Rusiju. Maksim Gorki nije protiv otadžbine! On je protiv onoga sramnoga i užasnoga birokratskoga sistema koji truje čitavu Rusiju i narod ruski davi i drži u mraku neznanja. On je protiv onoga lupeškog sistema koji je Rusiju i ruskog mužika odveo na mandžursku granicu. Ja sam se obratio civilizovanim državama i finansijerima Evrope da ne daju Rusiji zajam, jer to nije zajam Rusiji, nego tom lupeškom sistemu. Taj novac ne ide u narod nego dolazi u ruke onih koji su stalno decenijama Rusiju najsramnije harali i pljačkali...«

Kad je jedan od sabesjednika primijetio Gorkom da je njegov članak protiv zajma rđavo primljen u Srbiji, jer Srbija gleda u Rusiji svoga prirodnog saveznika i eventualnog zaštitnika od navale Austrije, Gorki se još više uzrujao i uzbudio:

— Zar ova i ovakva Rusija vaš saveznik? — rekao je Gorki. — Ona vaš zaštitnik? Kad vas je dosad zaštitila? Kad je ona pomagala Južne Slovene? Dala je dvije srpske zemlje austrijskom prevlašću, što nikad ne bi moglo biti da Rusija ima narodnu politiku. Tamo su oduvijek Nijemci vladali u politici.

— Ali Rusija će pomoći oslobođenje podjarmljenih Srba — prekinuo je Gorkoga sabesjednik.

— Ova i ovakva, njemačka Rusija, nikada! — produžio je Gorki. — Ona treba sama prvo da se oslobodi i preporodi. Uostalom, ko je Srbiju oslobodio? Rusija? Bože sahrani! To pričaju slovenofilske fantaste. Ona se sama oslobodila. Svaki narod sam sebe mora da oslobodi...

Na ovom mjestu, umjesto produženja teksta, zjapi bjelina. Bosanska okupatorska cenzura brisala je riječi Maksima Gorkoga, jer one nisu smjele u cjelini da dopru do ušiju porobljenih ali nepokorenih stanovnika Bosne i Hercegovine. I kako nije mogla da zbog njih osudi Maksima Gorkoga, koji je bio van domašaja njene policije, kao, iz istih razloga, ni pisca članka, poznatog srbijanskog javnog radnika M. Pavlovića, ona je osudila urednika »Naroda« Rindu Radulovića.

U svom broju od 28 aprila, »Narod« obavještava svoje čitaoce: »Prošli, vaskršnji broj »Naroda«... zaplijenilo je državno odvjetništvo u Sarajevu radi jednog stavka u podlistku »Kod Maksima Gorkoga«. Radi dvanaest zaplijenjenih reda, morao se broj ponovo štampati«. A u broju od 26 maja »Narod« saopštava da je njegov glavni urednik uhapšen navodno zato što »postoji sumnja da će pobjeći u inostranstvo«.

U avgustu je održana glavna rasprava protiv urednika »Naroda« zbog »zločina smetanja javnog mira iz § 142 k. z., koji je počinio štampanjem podlistka pod naslovom »Kod Maksima Gorkog«. I Rinda Radulović je osuđen na dvjesta kruna globe ili dvadeset dana zatvora, umjesto Maksima Gorkog čije su riječi donesene u citatu..

Tako se veliki umjetnik i veliki čovjek Maksim Gorki proveo na bosanskoj »sudaniji« avgusta mjeseca 1907 godine.

Opozicioni list »Narod« nije se ovom presudom dao omesti u svojoj borbi za svoja liberalna građanska shvatanja o slobodi i pravima naroda na samoupravu i nezavisnost. Kao ni ostali opozicioni listovi, »Otadžbina«, »Srpska riječ« i »Musavat«, na čijim je stranicama redovno bilo bjelina, mjesta koje je brisala okupatorska preventivna cenzura, iako su njihovi urednici, kao i »Narodovi«, nekako u isto vrijeme a i inače, vrlo često, ležali u zatvoru, izvođeni na sud i suđeni.

Ilija KECMANOVIĆ

Karlo Napravnik: Vršac

Josip Pavičić

Književno-zanatske pošurice

I

Dok su prvi redovi povorke složno odmicali naprijed, u zadnjim redovima nastalo komešanje...

Poneki korektor, ako je dosljedan, proglasit će tu rečenicu aljkavom i precrtati je bez skanjivanja. Ne priznaje on nikakve prve i zadnje redove povorke, jer priznavši njih, morao bi podjednako dopustiti, da je jedan od tih redova najprvi i jedan najzadnji, a u tom grmu leži zec ...

Oko toga nesretnog »najprvog« vodi se bitka već poodavno. I ja sam zapao u nju, borio se u »prvim redovima« i konačno ispao iz borbe potučen do nogu. No, ispričat ću vam ...

Jednoć — pred tri godine — zađem u korektorsku sobu, da pregledam prvi otisak svoje novele. Čitajući je zapeh kod jednog ispravka ... Moj prvotni tekst glasio je ovako:

— »... i u tom novom kalendaru vaša su imena na prvom mjestu, a tvoje ime na najprvom!«

Evo teksta nakon ispravke:

— »... i u tom novom kalendaru vaša su imena na prvom mjestu, a tvoje ime baš na prvom!«

Uhvatim korektora — dobroga znanca — za šiju i pritisnem mu glavu na papir.

— Druže, rekoh, ne valja!

— Nema nikakvog najprvog mjesta! — otme se on. — Što je prvo prvo je, — tko je prvi, prvi je ...

— Čovječe, ne bud' goveče! — izmakne mi izrečica. — U imeniku toga kalendara ima više prvih mjesta, a jedno je najprvo ... Pa i inače: gdje je mnogo prvih, netko će biti i najprvi! Aha! — pokušah se prisjetiti davno zaboravljenih stihova iz Blokove »Dvanaestorice« — slušaj:

A najprvi .....
od mećave nedogledIv,
od kuršuma nepovredIv ...

— Loš prijevod ne priznajem najprvoga! — ustvrdoglavio se on.

— Odmah ću ti dokazati nedosljednost... Zaviri dobro u taj ispravljeni tekst: »... vaša su imena na prvom mjestu, a tvoje baš na prvom!« Dakle priznaješ i sam, da osim prvog mjesta ima i »baš prvo«! Prema tome ti si se okomio na samu riječ, a ne na njezino značenje ...

Badava mu govorim, on kao da je gluh i slijep.

— Eh, kad je tako — planem — onda briši iz rječnika i »najzadnjega«. Ako ne postoji »najprvi«, ne može postojati ni »najzadnji«. Nisu to Dioskuri, smrtni Kastor i besmrtnik Poluks, nego najobičniji blizanci ...

Sad se i on trže — taj »najzadnji« nekako mu je bliže srcu, razumljiviji. Iznova prijeđem u navalu i nakon kratke bitke ostadoh pobjednik: pristao je da ostavi moj prvotni tekst ...

Nedavno — tri godine iza te vesele događovštine — predam istu novelu uredniku poznatih dnevnih novina; novela je davno štampana pa i zaboravljena, a vrlo je prikladna kao prigodno štivo. Kad je odštampaše, pročitao sam stisnutih zuba:

— »... i u tom novom kalendaru vaša su imena na prvom mjestu a tvoje baš na prvom!«

Drugi korektor — ista pjesma!

Što da učinim! Ne ću valjda mirno gledati, kako hoće da osiromaše naš rječnik za dvije zdrave riječi. Iznova polazim u bitku za Siamske blizance... Nastojat ću da u redovima boraca budem najprvi među prvima — ili još bolje: prvi među najprvima!

II

Izdavačko poduzeće, s kojim radim, štampalo mi je do sada šest knjiga — svih šest bez onih papirića s naknadnim ispravcima. Korektori su mu vanredni, poštuju tekst, nikakvu promjenu ne će izvršiti samovoljno, na svoju ruku, najprije se posavjetuju s piscem. Znaju, što je glavni zadatak njihova rada, pa je stoga u knjigama poduzeća onaj papirić s ispravkama iznimka, a ne pravilo.

Nažalost, nema svako poduzeće takve korektore.

Ražestio se nedavno jedan poznati književnik: — Ovo s korektorima sasvim je zagrđelo ... Mesto da ispravljaju štamparske greške, oni ispravljaju pisca, njegov tekst!

Razumijem njegovu ljutnju ... Nedavno mi je pala u ruke knjiga, štampana prošle godine u Beogradu, djelo domaćeg autora. Na kraju knjige priložen je papirić s ispravcima zaostalih grešaka. Šest grešaka, sve jedna sitnija od druge, ostadoše nezapažene krivnjom korektora — priznaje papirić. Zadivljen sam — zbog takve sitnice nije trebalo štampati te ispravke: na trista stranica šest sitnih grešaka! No — pomislih — bit će i to neka vrsta autokritike ...

Onih p e d e s e t štamparskih grešaka težeg kalibra, što sam ih ja našao u tekstu, nisu zabilježene na papiriću. Suma je bila tako gusta, da se od nje nije vidjelo drveće, pa prema tome za te greške nije odgovoran nitko.

No, »konac djelo krasi« — i u papirić s ispravcima uvukla se jedna štamparska greška. Na sreću, ostala je nezapažena, jer bi i zbog nje valjda odštampali nov papirić ...

III

Davno je to bilo, još za Kočićeva Davida, »ćorave vlade« i cara Vranje Josipa, kad sam pohađao četvrti razred gimnazije. U drugom polugodištu dobismo novog profesora iz grčkog i hrvatskog: mlad, žučljiv, diktatorski strog — i pristran. Iz grčkog sam odmah zlo prošao zbog »jote supscriptum«, a iz hrvatskog još gore, zbog »nisam«.

Odgovaram mu prvom lekcijom iz hrvatskoga — on me naglo prekida, ispravljajući moj urođeni »nisam«:

— Nijesam, sinko, nijesam ...

Još me jednoć ispravio istim riječima, a treći puta iskosi se grubo:

— Nijesam, magare, nijesam!

Gotovo zauvijek! Više nije bilo na svijetu takve sile, koja bi me primorala, da ikad izgovorim »nijesam«...

Sretnem kadgod toga profesora, i danas; starac je, ne pozna me, bio je u mom razredu samo pola godine. No prolazeći mimo njega uvijek se u meni probudi onaj dječak i šapne prkosno, izazovno: »Nisam!«

No, začudo — da kod Matavulja ili Mihajla Lalića nađem taj »nisam« mjesto »nijesam«, pobunio bih se; to bi mi kvarilo jezični sklad njihova teksta. Taj »nisam« moja je lična povlastica, stečena u borbi...

IV

Uranio Kraljeviću Marko,
Uranio, brke štucovao ...
Oko vrata krutu kragnu meće,
Na noge je sokne navukao,
A preko njih svilene pantufle...
Itd.

Pomislit ćete da zbijam šalu... Mogao bih sličnim desetercima ispuniti još mnogo stranica, pa opet ne bi bila šala. Evo, zašto: knjige, originalne ili prevedene, treba pisati dobrim jezikom — onim, kojemu su izvor i osnov živi govor naroda i njegove pjesničke tvorevine. A ovih nekoliko deseteraca ispjevao sam »narodnim« jezikom, kakvim je preveden prvi dio knjige »Pad Pariza«. Da nastavim s pjesmom, ala biste se čudili — i obogatili svoj rječnik!

Dakako, to je bilo davno, pred tri godine. Odonda su prevodiocima malo jače stali na žulj.

Nitko se onda nije našao, da javno »pohvali« tu neobičnu umjetničku tvorevinu. Poneki čuvar narodnog jezika imao je u to doba važnijeg posla, kako će vam to dokazati idući otsjek...

V

Izišavši van sretnem druga.

— Kamo ćeš?

— Idem unutra.. Vani je hladno, a unutri je toplo.

U ono doba pred tri godine očerupao jedan kritičar s mene sve književničko perje... Zamjerio mi mnogošta, no zbog jedne riječce zapao u jarost, uzviknuvši sa zgražanjem: »On piše »unutri«!« Tako je naglasio aljkavost moga jezika u čitavoj jednoj knjizi.

Prilično sam tvrdoglav, pa pišem taj »unutri« još i danas. A sada malo citata iz knjige jednog filologa:

»Rođeni kajkavci dobro bi učinili, kad bi poznatu im razliku između mjesnih priloga »van« i »vani« primijenili i na štokavske riječi »unutra«

Dušan Kostić

Šumorenja u meni ovog jutra

Prošla me žudnja i tužna tuga priče
o sanu mom što šiklja na sve pore,
i nikog ne dozivljem, ne zdravim, i ne kličem.
Miran sam sad, i tih, tek želim samo
tihu i dobru riječ, i Budvu onu tamo,
ah more, i more,
i nebo Crne Gore!...

Evo pala je rosa i još će da zarosi
— kud ću sa srcem svojim, kud ću kad požar poje?
Što žanješ, vjetre, razigran tugom što si:
proljeće moje, je li to proljeće moje?
Pod slapom jutra slutnja me davna sjeća —
o sred proljeća ne biti bez proljeća!...

Vidim: namiče oblak i znam ja njegove munje
ko bol što spoznah majke na gladnom kršu Prenja;
pa ako treba kosa i kosi treba trava
prvi ću ja da planem, prvi ću ja da grunem,
jezera smrti da smirim, da sputam, da prokunem —
jer volim cvrkut, i Lim, i polja ona plava,
jer volim u jutra bezbrižna šumorenja
poslije svih poplavâ, Kosovâ, i Krbavâ...

Al ćutim sad. Ne bijem prsa. Čemu poza?
Rukujem se s vama jutros topole drhtave moje!
Dio sam svega. I svud sam. I kada obiđaci roje
i kad je rosa zore, i kad se piruje i pati —
ne mogu sebe ja prodati, klati, dati,
ne mogu i ne mogu šinjama ludog voza
— moja je ovo loza, moja je ovo loza!...

Pa nije strah kad sanjam, kad tihe luke žudim,
i kikot djece u parku, i pticu podno streje;
rastužim se kad budem sam, rastužim zbog ljudi
dalekih i neznanih, žao mi: i Koreje,
i svih Korejâ, ah što razdrto sve je
što bješe san, i što bi sve opet da zastudi —
kad svako život žudi, tako žudi!...

I nije strah kad volim da plane pjesma lučka,
da brazde krenu — da su nam srećna oranja;
kad žalim krovove daljne što ih proždire mučka
krvava lava, i žetve daleke kad zažalim!
Ja sebi mržnju i vjeru žarku palim:
treba li kosa, treba li opet blanja —
u meni još su preci i još je krv hajdučka
s kojom smo umirali
u noći i svitanja.

O znam — čekaju bure, dozivlju znani puti
(spavaju lađe u meni — plovidbe, plovidbe slutim!):
— popiću sve prostore!
Al ćutim sad. I tih, tek želim samo
istinsku toplu riječ, i mir, i Budvu daleku tamo,
i more, i zore,
ah nebo Crne Gore!...

Novo izdanje Janeza Trdine

Prošlo je skoro četiri decenije otkako su u Ljubljani izišla Sabrana dela Janeza Trdine u deset knjiga. U prvoj knjizi izišli su »Bahovi husarji in Iliri«, uspomene iz Trdinove profesorske službe u Hrvatskoj, u desetoj »Isprehod v Belo Krajino« putopisi iz Bele Krajine, a ostalih osam knjiga ispunile su njegove bajke i povesti.

Neka Trdinina manja dela našla su mesta u školskim čitankama, a ogromna većina skoro je bila zaboravljena. Zato je pohvalna odluka »Mladinske knjige« da izvuče iz zaborava ove bisere slovenačke pripovedačke proze i pruži ih narodu. Tako se nedavno pojavila nova zbirka pod naslovom »Bajke i povesti o Gorjancih« od Janeza Trdine, sa predgovorom i napomenama Dušana Moravca i ilustracijama Antona Koželja. Izbor je obuhvatio nažalost samo dvadeset Trdininih, većinom kraćih bajki i povesti.

Janez Trdina počeo je još kao srednjoškolac (1849—1850) da objavljuje u ljubljanskim časopisima neku vrstu svojih obrada narodnih pripovedaka. Živeći u Dolenjskoj, svakodnevno u kontaktu sa narodom, seljacima, radnicima i Ciganima, obilazeći svaki kutak svog kraja, on je sabirao narodno blago, legende, bajke i povesti i na svoj način dao je kasnije iz tog materijala šarenu umetničku sliku života i ljudi Dolenjske. U njoj su oživeli sa svim svojim vrlinama i slabostima dolenjski ljudi iz svih društvenih slojeva i čudesno lepa slovenačka zemlja.

Trdinine bajke i povesti namenila je »Mladinska knjiga« u prvom redu omladini, ali to je jedno od onih dela koje će sa istim uživanjem čitati i staro i mlado. Jedinstveni Trdinin stil i sažet, jedri jezik ostali su potpuno verni prvom izdanju. Oprema knjige Rudolfa Gorjupa može da posluži kao primer kako se skromnim sredstvima može dati ukusna i lepa knjiga.

i »unutri«. Jedne su riječi akuzativi na pitanje kamo, a druge lokativi na pitanje gdje. Razlika je ista, koja između njemačkoga: ich gehe hinaus oder hinein (latinski: foras i intro), a: ich war draussen oder drinnen (latinski: fores i intus)...«

Jedan redak iza toga filolog nastavlja:

»Čudno je, da naši veliki rječnici ne bilježe razlike između »unutra« i »unutri«, a ta razlika živi bujnim životom u dobrom narodnom govoru, pa ne valja da preko nje prelazimo...«

Dakle, kritičar mi je zamjerio, što nisam lakoumno prešao preko te razlike, koja živi bujnim životom u dobrom narodnom govoru!

VI

Isti kritičar razmahao se u istom članku još gore... Objavljen je taj članak u jednom broju »Književnih novina« prvoga godišta — čini mi se, pod naslovom: »Pitanja za diskusiju...«

Očerupavši mene i moju knjigu, dotukavši zatim moga ljubimca »unutri« dade se na najveći podvig: istrgao iz jedne moje priče kratku pjesmicu od četiri stiha, citirao je i okrstio »besmislenom i senilnom«.

Donosim tu pjesmicu:

»Dirli, darli, dirli, darli...
Kad smo bili sasvim mali
i po pjesku čeprkali...
Dirli, darli, dirli, darli...«

Uistinu, moram i sam priznati, da je ta moja umotvorina »besmislena i senilna«. No pričekajte malo s konačnom osudom, citirat ću vam još jednu pjesmicu, koja nije moja. Citiram je prema originalu, gdje nije poredana u stihove:

»...du-du, du-du, digu-digu-dajca, baba ljubi zajca, juh-hu-hu, juh-juh, ljuhu-hu...«

Poredali sad te reči u stihove ili ne, pjesmica je isto tako besmislena kao i ona moja. U njezinu sadržaju, »baba ljubi zajca«, nema više smisla, nego u onom čeprkanju po pijesku. A da i ne govorimo o besmislici »dirli, darli« ili »du-du, digu-dajca«...

Pa ipak... ovu drugu pjesmicu napisao je M. Krleža u jednoj od svojih najboljih novela: »Bitka kod Bistrice Lesne...« Zar je ikad itko pomislio, da bi ta pjesmica mogla biti »besmislica i senilna«. Nije — jer nikome ne pada na um, da je otrgne od njezina predteksta, koji joj daje smisao. Ja sam to sada prvi učinio, dakako ne zato, da pokažem njezinu besmislenost, nego da dokažem besmislenost kritičareve rabote, koje je citirao moju pjesmicu bez njezina predteksta i tako joj oduzeo smisao.

Krležina pjesma sa svojim predtekstom glasi ovako (navodim samo kraj poduže rečenice):

— »...te plešeš kao fašnik krvavi, napio si se divno, sve same cure, sluškinje, štrikane potsuknje, crvene pantljike, gola crna blatna kolijena i stegna, drmeš, tambure, berde, dudu, du-du, digu-digu-dajca, baba ljubi zajca, juh-hu-hu, juh-juh, ijuh-huhu...«

Evo i moje pjesmice s predtekstom (govori razigrani dječak djevojčici):

— Juh! — podvikne Ivo veselo, — a sad ću odrezati trsku i napraviti dvije svirale. I onda ćemo svirati:

»Dirli, darli, dirli, darli...
Kad mo bili sasvim mali
i po pijesku čeprkali...
Dirli darli, dirli, darli...

Ondje berde, ovdje sviralice od trske — u oba slučaja pjesmice su oponašanje nekih zvukovnih pojava, najobičniji primjeri onomatopeje.

No kritičar ne priznaje taj pjesnički oblik... Što biste mislili o astronomu, koji ne bi priznavao Mjesec — samo zato, jer taj ne svijetli svojim vlastitim svijetlom?

„ISTARSKI PUTI"

FRANJE HORVATA KIŠA

(Izdanje „Zore" — Zagreb, 1950)

Iako se putopis kao književna vrsta javlja u novijoj hrvatskoj književnosti već na početku njenog razvitka, on se izdiže do umjetničke vrijednosti tek u XX vijeku. Najznačajniji hrvatski putopisci XIX vijeka, Nemčić (Putositnice 1845) i Adolf Veber Tkalčević (Put na Plitvice 1860, Listovi iz Italije 1861, Put u Carigrad 1886), nisu uspjeli da im putopisi budu u cjelini zrelija umjetnička ostvarenja. I jedan i drugi su bili pod jakim uticajem stranih putopisa, a naročito onih koji su opisivali Italiju (Johan Gottfried Seume: Šetnja po Sirakuzi, Lowrence Sterne: Sentimetalna putovanja, Heine: Putopisi po Italiji, Kollar: Cestopis i dr.) — tako da su prvi hrvatski putopisi danas mnogo važniji kao dokumenti za proučavanje razvojnog puta hrvatskog putopisa, koji je bio u skladu sa ostalim književnim tendencijama svoga vremena, nego kao književna vrijednost. Bilo bi sasvim netačno kada bi se ovim našim prvim putopisima zaboravljale pozitivne strane, kada bi se u njima sve svodilo na podražavanje uzorima. U njima ima veoma interesantnih stranica koje govore o samostalnim potezima i snazi. Nemčićev humor nije presađen nego je originalan. Njegova osobina da sa čitaocem razgovara a ne da mu pripovijeda čini putopis svježim i živim, i ubjedljivo govori o autoru. I kod Vebera se isto tako dâ uočiti autor i pečat vremena i sredine u njegovom stvaranju. Sem toga, nisu se samo njih dvojica bavili putopisom. Taj krug je prilično širok. Svakako treba istaći Vrazov Put u gornje strane koji pokazuje ne samo književnu obrazovanost nego i talenat svog autora za ovu književnu vrstu. Knjižica Matije Mažuranića Pogled u Bosnu, puna realističkih zapažanja i živih slika, i danas je interesantna. Čovjek ostaje iznenađen sa kakvom je lakoćom knjiga pisana obzirom na vrijeme (1842). No stvar postaje i razumljiva kada se zna da je Matija iz porodice gdje se njegovao narodni jezik i kada se još uz to ima u vidu da nije imao pred očima nikakav obrazac na koji bi se oslanjao i od kojeg bi učio. Oslonac su mu bile oči, razum i iznenađenja koja mu je pružila nepoznata Bosna. Tako je ova knjiga ostala i kao putopis najoriginalnija u svome vremenu. Jedan dokaz kako i osrednji talenat može stvoriti lijepo djelo ako ga ne sputavaju uzori i ne diktiraju mu forme i okvire da izrazi ono što osjeća i što želi reći.

No, kao što je već i istaknuto, to su uglavnom pokušaji da se stvori putopis, jer prave književne putopise u hrvatskoj literaturi daju tek Matoš, Franjo Horvat Kiš, Nazor, Krleža i drugi.

Najljepši hrvatski putopis napisao je zaboravljeni književnik Franjo Horvat Kiš (1876—1924) u knjizi »Istarski puti«. Istorija ovog putopisa dosta je slična sa životom njegovog autora: teško probijanje u javnost i — zaborav!... Horvat Kiš je pisao Istarske pute u dva maha: 1912 i 1914 kada je obilazio, za vrijeme školskog raspusta, istarske krajeve, a knjigu je dovršio 1916 godine. Ipak, knjiga nije objavljena, jer su autora odbili i Matica hrvatska i Društvo hrvatskih književnika, tako da je tek 1919 mogao objaviti knjigu pomoću privatnog izdavača. Nerazumijevanje od strane onih koji su to trebali da razumiju nije karakteristično samo za ovu knjigu putopisa nego i za čitav stvaralački rad ovog zanimljivog hrvatskog književnika. Rođen u kraju Đalskog i Ante Kovačića i on se dao na opisivanje Hrvatskog Zagorja. Ali, uzalud je u njegovim pripovijestima tražiti poznati tip Zagorca sa onim čuvenim: »Kumek moj dragi, daj se napij, dugo nas ne bu, daj se ga vžij!«, nema ni ljudi koji osjećaju sreću i koji mogu reći: »Nikaj nema lepšega, niti veselejšega, neg s prijateli koji su veseli, skup živeti!« — jer je prikazivao lica koje je bijeda posinila, one koje je život skučio i pretvorio ih u slabe i nemoćne; ljude koji stradaju radi sitnih stvarčica, koji čitav život provedu u borbi za ostvarenjem najminimalnijeg i koji bi bili srećni da imaju ono što drugi bacaju. A nikad da to postignu! Opisujući takve Zagorce Horvat Kiš je iznosio bez programatskih riječi i traženih fraza zagorsku bijedu kao sliku ekonomskih i moralnih odnosa u toj sredini na početku XX vijeka. A sve je to iznosio sa razumijevanjem, istančanom psihologijom, živim stilom i rijetkom pjesničkom toplinom... Savremeni kritičari su ga pominjali tek toliko da i njemu i javnosti stave do znanja da su ga »primijetili«. Začudo i Matoš, koji je mogao osjetiti i srce i talenat Horvata Kiša, i koji je za njega pisao da je »nesumnjivi dar«, nije u svom kritičarskom radu pokazao pravo razumijevanje i nije Kišu pružio potporu kakvu je mogao. O drugima da se i ne govori. Krnic ga je upoređivao sa Antom Kovačićem izgleda samo da pokaže kako je Kovačić velik a Horvat Kiš mali i kako u Horvatovim pripovijestima nema neke vrijednosti! Upoređivati na taj način Kovačića i njega bilo je sasvim besmisleno jako opisuju isti kraj. Drukčiji je bio zahvat Ante Kovačića, a drukčiji Horvata Kiša! Njihovi su temperamenti bili različiti a različit i umjetnički postupak. Pa, ako ih nije trebalo upoređivati moglo se pravilnije uraditi: staviti ih jednog kraj drugog, ne kao ravne vrijednosti, ne kao vrijednost i nevrijednost, nego kao umjetnike koji su svaki na svoj način oživili jedan kraj i jedan drugoga nadopunili. Imao je pravo Kovačićev sin — Krešimir Kovačić — kad je još 1919 godine pisao u Savremeniku o Kišu ističući kako je odlično osjećao zagorsko selo i ljude svoga kraja i kako je neshvatljivo zašto kritičari zapostavljaju i zaboravljaju ovog dobrog umjetnika.

Pored Krešimira Kovačića ukazivali su s toplinom na Kišove putopise Ljudevit Krajačić i Nikola Polić a na prozu Donadini. Ipak, sve su to bili samo topli glasovi ljudi koji su razumijevali rad malog talentiranog pisca, siromašnog učitelja, koji je od svoje skromne plate štedio da bi objavio knjige. Bilo je potrebno skoro tri decenije da se Horvat Kiš naučno ocijeni. Tek 1947 osigurao je ovom piscu Anton Barac lijepo mjesto u hrvatskoj književnosti (»Veličina malenih«), nakon čega su se javili i drugi koji pokušavaju da ovaj sud i nadopune.

Objavljujući Istarske pute 1919, Kiš je upozoravao da su ti putopisi nastali prije Svjetskog rata i da se na mnoge stvari drukčije gleda 1919 nego što se gledalo 1912 i 1914 ,ali da on ipak nije ništa mijenjao u svome tekstu nego je »štiocu dao prilike da mu se podsmijehne... Zašto da se čije srce na njemu ne izdovolji...« Neko može pomisliti da je to peckanje i da tu ima piščeve zajedljivosti. Ni govora! Iako je to njegov gorki osmijeh koji rezultira iz životnog iskustva, i smijeh čiji korijen raste u bolu, onaj ko poznaje Kiša, dobro će osjetiti da je to rečeno bez trunke zajedljivosti, i da onome ko mu se bude »podsmjehnuo«, kao što su mu se kritičari ranije i podsmjehivali, pisac ne će zamjeriti, nego će mu čak s toplinom kakvu je rijetko sresti reći: zašto da se čije srce i u tome ne izdovolji! Eto takav je Horvat Kiš bio i u životu i u književnom djelu: skroman, tih, povučen a veoma iskren, dobar i blag. On nije imao snage da se bori. Iako je iz mnogih njegovih redaka neposredno izbilo ogorčenje protiv društvene nepravde pa na jednom mjestu njegovi seljaci kažu: »Kričati treba, kričati! Gospoda ne vjeruju, dok ne kričiš...« to je tek gdje-gdje. Pisac sam ne umije da kriči pa ne može ni svojim licima dati misli protesta i bune, nego ostavlja da to samo izbije iz nerečenog i nenapisanog, iz tuge i patnje zagorskog seljaka koga je pisac iskreno volio, kao što je volio čitav zagorski kraj, sunce i nebo iznad njega, i zvijezde koje nigdje nisu tako pitomih šara kao iznad njegovog kraja, da je mogao uskliknuti: »...Ljubim stoga sve koji se rađaju pod onom tamo našom zvijezdom.« Ta ljubav je karakteristično mjesto za njegov književni rad, jer je to intimno osjećanje rodnog kraja, neba iznad njega i ljudi pod tim dijelom neba, stvorilo tu veliku ljubav koja mu je otvorila srce da voli čovjeka i zemlju, i sve živo na njoj; da svemu prilazi sa nečim naivnim, uzbudljivo i nestašno, topio i poneseno, onako kako mogu prilaziti samo dijete i umjetnik. Takvo ustreptalo srce i ta otvorena duša pomogli su mu da osjeti Istru i da joj priđe ne kao turist i putnik koji je čuo za njene prirodne ljepote i tešku prošlost i stvarnost pa ide, gleda i uzima podatke, već da joj priđe onako kako se prilazi najbližem: onome što se dobro zna i voli... Zato su i Istarski puti prije knjiga lirskih ushita o Istri, o njenim pejsažima i ljudima nego putopis u običnom smislu riječi. I što je najljepše: knjiga nije ostala samo skup ličnih impresija nego je umjetnički data i atmosfera vremena kada je obilazio Istru. Savremeni hrvatski književnik Stanislav Simić pisao je o Istri 1946 u Kolu, i u tom svom zapisu s puta pominje Istarske pute Horvata Kiša smatrajući ih najljepšim u hrvatskoj književnosti ali malo iza toga dodaje o istom putopisu: »Uzalud je tragati u njemu za obavijestima i poukom o socijalnom i političkom životu Istre, ili uopće narodnom stanju u njoj u vrijeme kada je pisan.« Ne znam kako se Simić mogao odlučiti na jednu ovakvu tvrdnju kad je baš knjiga Istarski puti i te kako bogata obavijestima o socijalnom i političkom životu Istre i brojnim zapažanjima, samo treba imati u vidu da je Kiš sve to davao na jedan veoma poseban i književan način. Sa njegovih stranica zna da izbije život i da se osjeti siromaštvo kraja gdje po selima nema muškaraca, jer ih zemlja sve ne može prehraniti, pa su se kao radnici i nadničari otisnuli u svijet a žene se bave poljoprivredom i drže djecu. U takvim selima, u nemarno građenim kućama, »živi naš hrvatski narod skromnim zatočeničkim životom. Hrani se tek da produlji život — jedamput na dan jedući... U svečanije božije dane peče i kruh... Inače kupus i krumpir, krumpir i kupus — onaj temfani — ovaj pareni.« (»Po Ćićariji«). Gorka je ova pošalica o kupusu i krumpiru, krumpiru i kupusu... Gorka je to stvarnost! Sličnih detalja mogli bismo iznijeti prilično iz ovog putopisa. I što je najvažnije, zapažajući ih, Kiš ih nije davao tek sa konstatacijom nego je unosio ljude i davao ih u odnosima, u pravom i istinskom dodiru, iako ih nije imenovao.

Da i ne govorimo o podacima koji ilustriraju borbu naroda za očuvanje jezika i imena. Takvih podataka ima u svima poglavljima. Ali i njih kad iznosi, pisac postupa na poseban način: kratko, živo, zanimljivo. Zar ova njegova rečenica više ne govori nego čitav članak: »Tko je progovorio hrvatski bio je na ruglo svima, a kako je tijesno u gradićima, iz jedne se kuće šapat u drugu čuje, pa sirotinja ni šaptati nije se hrvatski ufala, da ne bude graje...« Kada sam pročitao Šimićeve zapise »Iskre iz Istre« tek tada su mi mnogi ,tako reći sakriveni detalji iz Istarskih puteva iskrsli i oživjeli. Šimićev putopis počinje lijepom i jasnom rečenicom: »U Istru se danas ulazi kao u kakvu golemu dvoranu u kojoj se slavi sloboda« a završava se isto takvom istinom: »Talijanska manjina u Istri danas živi u svojoj nacionalnoj i kulturnoj slobodi. Talijanstvo je rođenom Talijanu poštovano isto tako kao i hrvatsko Hrvatu, dotično slovenstvo Slovencu.« Horvat Kiš to nije mogao reći 1912 i 1914 za našu većinu! A to treba imati u vidu...

Nije potrebno tragati u ovom putopisu za ovakvim i sličnim detaljima, jer oni nisu osnovna vrijednost putopisa. Ta činjenica je zavela i Antu Rojnića koji je uz ovo »Zorino« izdanje Istarskih puta napisao vrlo lijep osvrt »Istra i djelo Franje Horvata Kiša«, tako je stavio primjedbu da se ne može reći kako piše Barac u svom eseju o Kišu da »u njegovim putopisima nećemo vidjeti toliko krajeve, kroz koje je prolazio, koliko njega« ,iako je ova misao na svom mjestu! Treba znati da u njoj nije rečeno da se u Kišovim putopisima ne vide krajevi, nego je samo naglašeno da je svuda najjača piščeva ličnost. A to je sasvim tačno. I to je istaknuto baš zato da se pokaže da je vrijednost ovog putopisa u tome što se svuda jako osjeća pisac i njegovo originalno kazivanje; njegovo srastanje s krajem i njegovi pogledi na ljude i pojave.

I sam duhovit, pisac je osjećao narodni humor i vezivao ga za momente iz prošlosti. Prolazeći pokraj mjesta gdje je narod ubio nasilnika Morellia opisuje kako je ovaj zločinac zvao u pomoć boga i sv. Trojicu a narod mu dobacivao da će ga oni i bez boga i trojstva udesiti. A kad je u vezi s tim došlo do isleđenja, krivac se nije mogao pronaći, jer se samo jedno moglo čuti: »Svi smo ga: i ja i brat mojega brata i sudac Kinkela i svi do vragutega. Još ga je stara Mare preslicom badnula.« Svježa su takva mjesta, dolaze nenamješteno, prirodno, uz piščevo lako pričanje. Nemoguće je u jednom kraćem članku ilustrovati tvrdnju da je putopis pun divnih pjesničkih opisa, jer bi čovjek morao početi da od prve stranice uzima primjere. Kada se pročitaju ovi putopisi, čitalac mora osjetiti kako je piščeva ljubav prema Istri sve više rasla i pretvarala se u zaljubljenost; da mu je Istra postala draga kao i njegovo Zagorje; da mu je postala znana i bliska do tolike mjere da je mogao reći na kraju knjige: »Prije sam vjerovao, a sada znam i osjećam da ono što ljubimo, mora biti blizu i najbliže... i mora u tebi živjeti. A ja osjećam, kako moja ljubav živi...«

To je i jedan od glavnih razloga uspjeha njegove knjige. Ovo izdanje izdavačkog preduzeća »Zora« koje je priredio Dragutin Tadijanović učiniće mnogo da se Franjo Horvat Kiš još bolje upozna i zavoli. Knjiga je ilustrovana sa trinaest fotografija iz Istre. Iako su te fotografije dobre, one nekako ne pristaju uz ovu knjigu punu lirike. Isuviše su mrtve uz tako živ i topao tekst. Da se neko sjetio da ovu knjigu ilustrira Vaićevo pero bilo bi mnogo korisnije, jer ovakav tekst zaslužuje pero odličnog majstora.

Božo MILAČIĆ

(Rad Stojana Aralice)

BELEŠKE

Antun Merdić: Mlada radnica
(Likovni prilog januarskog broja »Republike«)

70-GODINJICA AKADEMIKA D-ra PETRA SKOKA

Početkom marta proslavio je univerzitetski profesor Petar Skok, redoviti član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, 70-godišnjicu života. Romanistika je glavno područje dugogodišnjeg rada ovog učenjaka, koji je stekao zasluga i na polju slavistike i opće lingvistike. Prof. Skok bavio se i pitanjima hrvatske književne kritike i prvi njegovi radovi zasijecaju u to područje, kojemu se i kasnije prigodice vraćao. Na Zagrebačkom univerzitetu djeluje prof. Skok — s prekidom u doba okupacije, kad je od 1942—1945 bio umirovljen — preko trideset godina, najprije kao docent, a zatim (od god. 1920) kao redovni profesor romanske filologije Filozofskog fakulteta. Iz tog područja, kao i još šireg područja lingvistike uopće, objavio je prof. Skok velik broj studija i članaka o problemima etimologije, fonetike, dijalektologije, toponomastike, vulgarnog latiniteta, metodike jezične obuke itd. Od godine 1934 do godine 1940 uređivao je prof. Skok, uz Milana Budimira, »Revue Internationale des études balcaniques« u Beogradu. Danas radi kao redaktor na dovršenju velikog Rječnika hrvatskog ili srpskog jezika, što ga izdaje Jugoslavenska akademija, a ujedno priprema i Etimologijski rječnik hrvatskog jezika, kojemu je posvetio već nekoliko godina ustrajnog rada.

A. R.

»RASKRSNICA« NOVA DRAMA MILANA ĐOKOVIĆA NA SCENI NARODNOG POZORIŠTA U BEOGRADU

Na dan 9 marta o. g. u zgradi Narodnog pozorišta u Beogradu izvedena je drama »Raskrsnica« od Milana Đokovića. Dramu je režirao autor a uloge su tumačili: Raša Plaović, Nevenka Urbanova, Marica Popović, Vladeta Dragutinović, Divna Đoković i drugi.

MUZEJI SRBIJE IZDAĆE NEKOLIKO ZNAČAJNIH PUBLIKACIJA

Nekoliko većih muzeja u Srbiji izdaće ove godine godišnjake, naučne kataloge i druge publikacije. Etnografski muzej u Beogradu objaviće spomenicu povodom pedesetogodišnjice svoga osnivanja, a umetnički muzej — zbornik petogodišnjeg rada koji će sadržavati i pregled umetničkih radova koje je ovaj muzej u poslednje vreme nabavio. Vojvođanski muzej priprema građu za zbornik o srpskoj narodnoj nošnji u Vojvodini, zatim godišnjak i vodič kroz muzeje, a Matica srpska daće u štampu katalog svih likovnih dela u Vojvodini, zbirku reprodukcija i nekoliko monografija.

Savet za muzeje Srbije odlučio je da izradi katalog svih predmeta kojima raspolažu srpski muzeji, i da za 1952 godinu pripremi za štampu »Uvod u arheologiju« dr. Milutina Garašanina, monografiju o bogorodici Ljoviškoj itd.

PEDESETOGODIŠNJICA UMETNIČKOG RADA PAVELA RASBERGERA

Nestor slovenačkih glumaca, Pavel Rasberger, režiser, korepetitor i glumac Mariborskog pozorišta od njegovog osnivanja do danas, proslavio je 10 marta pedesetogodišnjicu svog mnogostranog umetničkog rada. Povodom svog jubileja nastupio je u Finžgarovoj drami »Veriga«, u ulozi Primoža. Režiser je Danilo Gorinšek, scenograf Tošo Primožić.

KLUB KULTURNIH RADNIKA NA CETINJU

Pre nekoliko dana na Cetinju je otvoren klub kulturnih radnika. Klub će koristiti književnici, glumci, novinari i likovni umetnici.

UMJETNIČKA IZLOŽBA PRIPADNIKA JUGOSLAVENSKE ARMIJE

U Domu Jugoslavenske armije u Zagrebu otvorena je nedavno prva izložba likovne delatnosti pripadnika Jugoslavenske armije, koja je krajem decembra i u toku januara bila organizovana u Beogradu. Izloženo je oko 170 radova (slike, skulpture, crteži) šezdesetorice amatera, slikara i skulptora. Izložba će biti otvorena do kraja marta.

UMETNIČKA GALERIJA NA CETINJU POPUNJAVA SE NOVIM DELIMA

Za otkupljavanje slikarskih i vajarskih radova Umetnička galerija na Cetinju dobila je ove godine kredit od dva miliona dinara. Ova galerija, koja je otvorena prošle godine, otkupila je dosad niz radova umetnika: Čermaka Bukovca, Đure Jakšića, Novaka Radonjića, Đorđa Krstića, Paje Jovanovića i drugih. Od jedne porodice starih bokeljskih pomoraca otkupljena je slika »Svadba u Kani Galilejskoj« delo učenika Tintoretove ili Karpačiove škole, a u izgledu je da otkupi autoportre Vlaha Bukovca, rađen u Crnoj Gori. Galerija je dosad pribavila veći broj radova crnogorskih likovnih umetnika koji su poginuli ili umrli tokom Narodnooslobodilačke borbe, kao i radove mnogih savremenih srpskih i hrvatskih slikara i vajara. U galeriji su izloženi i neki radovi vajara Ivana Meštrovića, Tome Rosandića, Sretena Stojanovića, kao i dela nekih savremenih crnogorskih slikara.

JANUARSKI BROJ »REPUBLIKE«

Posljednji, januarski broj zagrebačkog časopisa »Republika« donosi u svom nešto povećanom obimu priloge Ivana Dončevića: O nama kakvi smo, Petra Segedina: Na putu od Bologne do Ravenne, Nevena Šegvića: Specifičnosti arhitekture Dubrovnika i Cvite Fiskovića: Dubrovački gotičko-renesansni stil. Oba ova priloga tematski se međusobno nadopunjuju u sintetički prikaz dubrovačke arhitekture u XV i XVI veku. Pesme su u ovom broju objavili Dragutin Tadijanović (Pjesme moje mladosti), Gvido Tartalja (Odlomci iz poeme »Tesla«) i Živko Jeličić (Četiri pjesme). U rubrici Dokumenti i komentari Gajo Petrović iznosi svoja sećanja na boravak u SSSR-u, a Eugen Pusić opažanja s puta po Americi. U Osvrtima Šime Vučetić prikazuje pripovedačku prozu A. G. Matoša (Matoš pripovjedač), Mato Lovrak piše o tehnici pisanja književnih dela za decu. Augustin Stipčević ocenjuje dve poslednje dramske premijere Hrvatskog narodnog kazališta (»Vučjak« Miroslava Krleže i »Mandragola« N. Makjavelija). Povodom nedavne smrti Sinklera Luisa S. B. objavljuje informativni članak o ovom piscu, kritičaru američke »srednje klase«. Časopis donosi dalje opsežan prikaz o nedavnoj skupštini Društva književnika Hrvatske, a u Bilješkama osvrće se ukratko na jubilej Matice srpske, na talijanske prevode iz jugoslavenske književnosti itd. Likovni prilozi u ovome broju (niz crteža) su od akademskog slikara Antuna Mezdića, koji je ujedno izradio i nacrt nove naslovne stranice »Republike«.

MIROSLAV ANTIĆ:

„ISPRIČANO ZA PROLEĆA"

Izdanje „Novog pokoljenja" 1950

U poslednje vreme u mnogim pesmama mladih autora objavljenih u časopisima i knjigama primećuju se uticaji naših savremenih pesnika, pesnika između dva rata, zatim Jesenjina i Garsija Lorke. Uticaji su neminovni naročito u početku i ne znače uvek veliku slabost, već biološkost doživljaja i pomoć da se kroz tuđu ekspresiju oslobodi i kaže ono što se doživelo, a još se nema ni snage, ni moći, a neki put ni hrabrosti, da saopšti svojim jezikom.

Čitajući Antićevu knjigu stihova »Ispričano za proleća« sećao sam se stalno Jesenjina, ne zato što ga pominje Antić u jednoj pesmi (pominje i Majakovskog), već zato što Antićev poetski izraz potseća na Jesenjina. Sa druge strane gorke konstatacije mladića, gotovo dečaka, o samome sebi, istinito zvuče, jer su podatak o vremenu, ljudima i o njihovom životu:

»Ovako, eto, kraj svega toga,
ja, dečak, balav i bos,
naučih prvo da psujem boga,
a onda, — da brišem nos.«
(Jedna istina iz aprila)

To je Jesenjin. Ali, iako je njegov uticaj vidljiv, ipak Antić ima dosta svoga u lirskoj ekspresiji i u unutrašnjem stavu prema životu: dok je Jesenjin pesimista, naročito u pesmama iz poslednjeg perioda, — Antić ima aktivan odnos prema životu. Istina, često ne govori kao mlad čovek, već kao čovek pun iskustva koji je prošao i doživeo mnogo:

...Ja sam sažvak'o
kraljevstvo tvrđe od kamena...
...Kroz rat sam prošo
s očima što sve gledaju...
(Pesma o 18 godina)

Ali to nisu razmetljive pesničke figure, već reči dece koja su zaista suviše videla i doživela u životu; to su podaci ne samo o pesniku, već i o mnogim današnjim mladićima koji su za vreme rata bili deca. Uostalom rat je čest motiv danas u poeziji, a kod mladih prikazan je na razne načine: kao izgubljeno detinjstvo, kao užas, kao borba, kao prkos ili kao otpor. Rat je prisutan i u mnogim pesmama u kojima se ne govori direktno o njemu. Antić je dao nekoliko pesama o ratu, ali one su manje upečatljive od onih u kojima ne peva direktno o njemu, iako je u svakoj misli i u svakom osećanju njegov odblesak, kao što je to u pesmi »Pesma o 18 godina«.

Drugi osnovni motiv o kome Antić peva je Banat, njegov rodni kraj. Tu sve živi, tu pejzaš postaje živo biće i sve u njemu: i zemlja, i đeram, i kuće, i zvezde, i dudovi, i njiva i vidik. To unosi u poeziju uvek nešto toplo i prisno, i daje joj neposrednost. Ali to je jedan od elemenata Jesenjinove poezije — davanje života mrtvim stvarima. Istina, Antić daje ovde svoj Banat koji zaista ima nešto specifično vezano za ravnicu i ljude što žive na njoj, a na nekim mestima poetski govori svojim jezikom. Za njegovu poeziju, kad se posmatra u celini, karakteristični su toplina, slikovitost i neposrednost. Antić ume da nađe živu metaforu i da je nečim toplim oživi. Sa druge strane njegov doživljaj je bogat, ima šta da kaže, jer je kao i većina njegovih drugova proživeo rat »s očima što sve gledaju...«

Antićeva malena zbirka stihova »Ispričano za proleća« podeljena je u tri ciklusa od kojih je najveći i najbolji prvi — »Ožiljci«. U njemu se ističu pesme »Pesma o 18 godina« i »Stihovi o mome dedi«. U drugom ciklusu »Ravnica iz snova« Antić peva o našoj stvarnosti, ali je poetski znatno slabiji, jer osim slikovitosti i izvesne topline nema onu snagu kazivanja kojom je govorio o detinjstvu i ratu.

Antićeve pesme, kad se posmatraju u celini i kad se uzme u obzir da mu je ovo prva zbirka stihova, imaju izvesne kvalitete, iako je suviše očevidan uticaj Jesenjina, ali imaju mnogo nedostataka, naročito u fakturi stiha. Antić često menja ritam, čas slikuje, čas prozno slaže stihove u redove; slikovi su mu često nepravilni. Ni u jednoj pesmi nije uspeo do kraja da da ritam, a pesma zbog toga mnogo gubi.

Milivoje RISTIĆ

Zora Petrović: Crtež

ČITAOCI NAM PIŠU

DVA LICA JEDNOG PISCA

Tu skoro upoznao sam dva Kapetanovića. Ustvari, sudeći po imenu, to je jedna ličnost, ali ja ipak tvrdim da sam upoznao dva Kapetanovića.

Evo kako: jedan je Nikola Kapetanović pisac članka »Atmosfera u reportaži«, koji je objavljen u »Biltenu Udruženja novinara Srbije«, broj 16, a drugi je Nikola Kapetanović — pisac reportaže za decu »Velika trka Eksera i Potkovice«, koju je nedavno štampalo izdavačko preduzeće »Dečja knjiga«.

U članku »Atmosfera u reportaži« Kapetanović kaže da ...»reportaže pate još uvek od slabosti svojstvenih početnim pokušajima stvaranja tipa zrele novinarske reportaže... još uvek u njima ima... konstruisane fabule i vulgarno naturanje »teze«... još uvek je »atmosfera« (u lošem smislu reči)gotovo neizbežni atribut i nalepljeni pratilac prosečnih i slabih reportaža...« Ovde je reč o tipu »zrele novinarske reportaže«, ali smatram da isto tako decu, kao i odrasle, odbija konstruisanje fabule i vulgarno naturanje »teze« — čak im i šteti. A u reportaže »Velika trka Eksera i Potkovice« ima grubog konstruisanja fabule i vulgarnog naturanja »teze«, pri čemu je... »atmosfera nalepljeni pratilac«. Izlaganje istine o našoj zemlji, o našim radnim ljudima i velikim delima u »Velikoj trci«, izrečeno kroz konstruisanu fabulu, često deluje smešno, a za decu sasvim neubedljivo, neverovatno, neistinito. Prikazivanje istine, o kojoj drug Kapetanović sa ljubavlju govori, u ovoj fabuli jeste, ustvari, ogledanje naše stvarnosti u ogledalu đavolčića iz Andersenove priče »Kraljica Snežanka«, gde istina nije istina, gde je lepo ružno! Činjenica da »Ruda« (ruda gvožđa) i »Potkovica«, pričaju jezikom naših ljudi (doduše — »Ruda« češće u desetercu) ustvari dehumanizira ljude, njihov rad i velike istine, koje je Kapetanović tako saopštio deci da ona, primajući ih kroz ovu reportažu, s pravom u njih ne veruju.

»Velika trka Eksera i Potkovice« je po svemu nekakva neobična trka, u kojoj vlada čudna »atmosfera«. Doduše Kapetanović u predgovoru »za starije pionire, a mlađi mogu i da ga preskoče« kaže da će ispričati »istoriju jednog komada gvozdene rude i njegove posestrime, stare gvozdene potkovice... Ta istorija je toliko »neobična«, bolje reći, »konstruisana fabula« i »vulgarno naturanje teza« sa »nalepljenom atmosferom« da postiže upravo suprotno od onoga što je, sigurno, hteo i pisac i »Dečja knjiga«. Da navedem nekoliko primera ove »Velike trke«. Trkači »Ekser« i »Potkovica« »trče« svako za sebe u različito vreme, po raznim stazama i tek se u dva maha susreću. Pisac prvo govori o rudi. Ona je »iz bosanskog rudnika Ljubija« dovučena u Jesenice. Tu lupa »...iz razmišljanja rudu trže...« i ona poče da govori u desetercu...

»Oj majstore, silni dunđerine,
— — — — — — — — — — — —
Dal' češ stići ili posustati...?

»Bio je to glas iz dubine vekova...« Majstor se zgranu: »Šta buncaš ti, mala?!« A Ruda se »obrecnu na njega...« (str. 13) ali, pošto ga je »pobrđamila«, ispriča mu o »mnogim carevinama«, koje je videla počev od Tvrtka. Kasnije joj je majstorov sinčić, pošto mu je rekla da je nepismena, objasnio kako se izračunava norma (!) Zatim »Ruda« kaže da je »za nju nerazumljiva reč — socijalizam« postala jasna, ali

»Razumela, pobratime, nisam
Šta ja značim za — socijalizam«

Potstaknuta »govorljivim Janezom« Ruda se »usudi da upita...«

»Na kakve li smetnje nailazi
Naša zemlja u tom poduhvatu« (str. 17)

A »Potkovica«? Prolazi pravi kros — kroz, tačno da navedem, trideset i devet peripetija i metamorfoza, dok nije sustigla Rudu. Da pomenem početak pre 10.000 godina, zatim učestvovanje na strani fašista, pa se kao zarobljena granata, oslobađajući Beograd zarila »...u zid na kući nemačkog sluge... Nedića...« Kasnije »...gvožđe se postidelo svoje prošlosti...« itd. i t. sl.

Mislim da deca ovu »Veliku trku...« smatraju nemogućom, kao »konstruisanu fabulu i vulgarno naturanje teze« (»Bilten«), pa samim tim i istine, koje su prikazane nisu za decu istine. Ne, tako se ne može dati pravilna informacija. Tako se deca ne mogu vaspitavati. Dete oseća da to nije bajka. Tu je data personifikacija rude i potkovice uz koje učestvuju naši živi ljudi, sve se zbiva u našim realnim uslovima. To mešanje elemenata bajke sa stvarnošću, pri čemu se pisac trudio da po »nepisanom zakonu novinarske reportaže« odgovori čitaocu na sledeća pitanja: šta? gde? kako? i kada? (»Bilten«) — učinilo je da je u »Velikoj trci...« došlo do takve gužve da su se lepe namere pisca, velike istine o našoj stvarnosti okrenule u ružnu fabulu i karikiran lik stvarnosti. Nije lako pisati o ovim pitanjima za decu, no tačno je da »sve to zavisi od reportera, od njegovog smisla i ukusa, ali i od njegove kulture« (»Bilten«) i svakako od pravilnog shvatanja i pristupanja pisanju za decu.

Miroljub JEVTOVIĆ

UTISCI IZ FINSKE

(Nastavak sa prve strane)

četiri koncertne dvorane i dva simfoniska orkestra, nekoliko kamernih ansambla i bezbroj horova. Veliki broj koncertnih dvorana uslovio je razvoj koncertnog života. Svake sedmice (utornikom i petkom) u Helsinkiju se čuju dva simfoniska koncerta, isto tako dva popularna i najmanje dva kamerna — svi na vrlo solidnom umetničkom nivou. Na njima su zastupljena, pored svetske literature, i dela domaćih kompozitora. Na tim koncertima mogao sam da čujem i lično da upoznam priličan broj ljudi sa liste gospođe Salminen. Upoznao sam kompozitora i dirigenta Fuksteta, dirigenta Jusi Jafasa, pijanistkinju Fran Elegar i vanredno dobrog pijanistu Mikele Timo.

Nepoznavanje finskog jezika nije mi dozvolilo da se bliže upoznam sa dramskim pozorištima kojih u Helsinkiju ima šest. Čuo sam da su na visokom nivou i da, pored domaćih, izvode skoro sva dela svetske literature, od kojih najviše Molijera.

I pre i posle mojih proba sa orkestrom imao sam dovoljno vremena da se upoznam sa Helsinkijem i finskom kulturom. Sve više mi je bilo jasno da moja zabrinutost pri polasku što nisam znao mnogo o Finskoj, nije bila opravdana u jednom smislu. Da sam i mnogo više znao iz literature, ipak bi sve to bilo nedovoljno. Jedan narod treba poznavati izbliza, a ne po broju stanovnika, njegovom geografskom položaju i na brzinu pročitane istorije, često pristrasno napisane. U Helsinkiju ima veći broj slikarskih paviljona za izlaganje, pored Ateneuma, velike galerije u kojoj su smeštena, pored jednog Rembrantovog originala, »Monaha koji čita«, nekoliko Rjepinovih, i sva dela najpoznatijih finskih slikara i vajara. Zapazio sam imena slikara Edelfelta, Jarnefelta, Halonena, Talon-Kaleja, Risonena. Centralna mesta ove galerije zauzima A. Taven, portretista; Simberg originalni akvarelista i najveći finski vajar Altonen. U Helsinkiju ima vrlo mnogo biblioteka, od kojih je najveća univerzitetska, čije je samo odeljenje ruske literature najveće van granica SSSR. Bio sam vrlo iznenađen kada sam čuo da je već 1904 godine Teuvo Puro osnovao finsku kinematografiju i da danas Helsinki, grad od 400.000 stanovnika, ima oko 60 bioskopa. Ne mogu a da ne pomenem da u Finskoj nema ni jednog normalnog čoveka koji nije pismen, da je civilizacija u najširim slojevima dostigla tako veliki stepen da razlika između sela i grada gotovo ne postoji. Moram priznati da sam bio prilično uzbuđen kada sam doznao da je Sibelijus, preko impresarija, uputio čestitku za koncert na kojem su najvećim delom bila zastupljena dela jugoslovenskih kompozitora. Sibelijus nije prisustvovao koncertu koji sam izveo, jer on već niz godina ne izlazi iz svoje vile, tridesetak kilometara daleko od grada, koju mu je narod, još u mladosti, poklonio. Slušao je samo prenos preko radija. U Finskoj su stvari postavljene tako da je prvi čovek u njoj Sibelijus, zatim Nurmi, poznati trkač, a onda pretsednik republike.

Čitanje »Kalevale« završio sam u Finskoj, ali mi je žao što sam morao da pođem nekoliko dana pre proslave rođendana Sibelijusa, tako nisam imao prilike da vidim kako se odaje počast zaslužnim ljudima Finske.

Padaju mi napamet završni stihovi »Kalevale« u kojima pesnik skromno kaže:

Ja iz doma ne mogadoh,
Učih se pod krovom radnim,
Kraj vretena majke moje,
Kraj testere brata moga...

Al kako mu drago bilo...
Evo tu je sad putanja...

Skroman je narodni pevač, ali taj finski skromni čovek, što se pokazalo i prilikom pripreme proslave Jana Sibelijusa, iz gordosti zbog »Kalevale«, ume i da ceni svoje sinove koji su se trudili da mu raskrče puteve.

Živojin ZDRAVKOVIĆ

Anegdote o našim književnicima

ČIKA LJUBINA „SUMADINKA"

Kao što je poznato, »Sumadinka«, list koji je izdavao Ljubomir Nenadović, izlazila je sa prekidima (1850, 1852, 1854—1857). Nenadović ju je nekoliko puta obustavljao zato što bi mu palo na um da putuje po Evropi, a prvi put je prestala izlaziti zato što je zbog opozicionog stava zabranjena po naredbi knjaza Aleksandra Karađorđevića (uzgred budi rečeno njegova rođaka, jer je knjeginja Persida bila iz porodice Nenadovića).

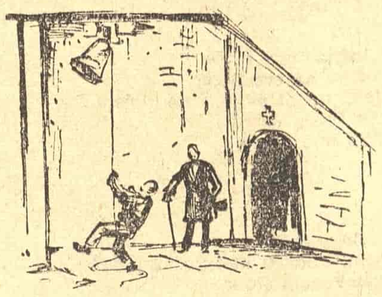

— Eh, Sumadinka! — vajkao se jednom čika Ljuba. Da sam ja umeo čuvati nju, mnogo bih bolje prošao, ali ja hoću da putujem, da se nagledam prosvećena sveta, i tako ja svoju »Sumadinku« ostavih, a dok sam nju izdavao, imao sam svakad dve čarape pune novaca. U jednu sam čarapu ostavljao pare iz Beograda, a u drugu one iz Srbije i drugih mesta. Obe su bile gotovo svakad pune, a danas obe vise prazne.

Kad je posle Mađarske bune, »Sumadinka« bila zabranjena, čika Ljuba, da bi nekako dao oduške svome ogorčenju, platio je topčiderskoj crkvi da oglasi zvonom smrt »Sumadinke«.

U Beogradu na to nastane smeh na račun vlasti, te policija prizove Nenadovića na saslušanje i islednik ga zapita:

— Gospodine, kako ste se smeli usuditi da prevarite zvonara da zvoni na crkvi kad je vaša »Sumadinka« bila zabranjena od strane cenzure?

— Vi znate, gospodine, — odgovori Nenadović islredniku, — da je crkva u Topčideru načinjena za bogomolju i njena zvona dignuta su na zvonaru da 'zvone ljudma, a g. Nikolić, upravnik kneževa imanja, pošto je doveo u Topčider švajcarske krave, naredio je da se svakad u podne zvoni u zvona kad treba sjaviti krave na plandište. Pa kad taj gospodin sme zvoniti besplatno kravama, mogu i ja platiti da se zvoni za dušu mojoj »Sumadinki«.

Kad je knjaz čuo za Nenadovićev odgovor, naredio je da se obustavi dalja istraga o tom oglašivanju prestanka »Sumanke«, rekavši:

— Ostavite budalu, da ne prodre stvar u inostrane novine, pa će nam se smejati Jevropa! A njega, kad već traži pasoš, pustite da ide, đako se vrati pametniji!

I tako saslušanje ode u akta.

Nežen a iz načela

Ljubomir Nenadović bio je neženja iz načela.

Dok je bio u godinama kad se još mogao oženiti prijatelji su ga savetovali da se ženi, koreći ga što propušta vreme i prilike.

— Neka, neka! — odlagao je on svoju ženidbu. — Mnogo je bolje da se čovek oženi u starije godine, pa kako decu izrodi da umre. Ako mu deca budu rđava, ljudi će ih izvinjavati: »Nije ni čudo, rasla su bez oca!« Ako li budu dobra, svet će govoriti: »Zar iver može daleko od klade? Dobra su na oca!«

Jednom mu se dogodilo da mu se udavača sama ponudila kad je bio načelnik u Ministarstvu prosvete.

Neka mlada i vesela učiteljica koristi se prilikom kad je knjaz Miloš prolazio kroz njeno mesto idući u Brestovačku Banju, pa sedne u kola s nekom gospodom iz kneževe svite i tako se besplatno otšeta do Banje. Bilo je to u dane kad je škola radila, te opština odmah javi Ministarstvu da je učiteljica napustila dužnost i na njeno mesto dođe drugo lice.

Ostavši bez službe, učiteljica pođe u Beograd i požali se Nenadoviću kako nema od čega da živi.

— Ja je vidim mladu i lepuškastu, — pričao je Nenadović docnije, — pa je uzmem svetovati da se uda, da tako steče muža koji će je izdržavati.

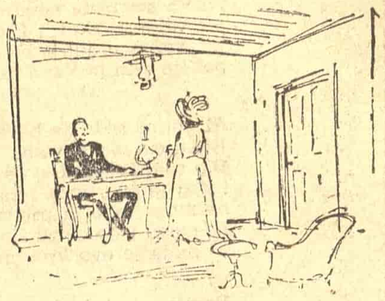

— Nije lako danas udati se, gospodine načelniče, — uzdahnu devojka.

— Vi ste devojka mlada i lepa, — teši je Nenadović, — vama to neće biti teško...

— Pa lepo, eto, uzmite me vi: — odjednom će ona.

— E gospođice, — odgovori joj on, — Moj otac, iako je bio prota, ženio se dvaputa i tako akontirao na moj račun, pa sad ja ne mogu da se ženim nijedanput! (Kao što je poznato, Karađorđe je, videći protu Mateju mlada udovca, naredio mitropolitu Leontiju da zažmuri i da dopusti proti da se po drugi put venča. Iz toga drugoga braka je Ljubomir Nenadović).

H. Maglanović

Smrt Mihovila Nikolića

U Zagrebu je nakon duge bolesti, 1 marta, preminuo pjesnik Mihovil Nikolić, istaknuta ličnost u hrvatskom književnom životu pred nekoliko decenija, a nakon Oslobođenja prvi pretsjednik obnovljene Matice hrvatske.

Mihovil Nikolić rodom je iz okolice Drniša u Dalmaciji (rođen 1878). U književnosti se javio veoma rano, još kao đak. Surađivao je u brojnim hrvatskim književnim časopisima i novinama, izdao nekoliko knjiga, te je slovio kao jedan od najpoznatijih pretstavnika hrvatske Moderne. Glavna njegova književna djelatnost pada u razdoblje od dva decenija, od konca prošlog stoljeća do potkraj Prvog svjetskog rata. Prvu zbirku pjesama objavio je godine 1898 (»Pjesme Mihovila Nikolića«). Pisao je novele, pjesme u prozi, a okušao se i u drami. Godine 1899 izdaje, zajedno sa Srđanom Tucićem, »Knjigu života« — zbirku novela i pjesama u prozi, kojoj predgovor piše jedan od tadanjih glavnih ideologa Moderne, Milivoj Dežman-Ivanov. Godine 1905 izdao je Nikolić »Nove pjesme«, a godine 1914 prozu »Vjeručka«. U Vijencu (1903) štampao je aktovku »Kad zamire pjesma« a u »Narodnim novinama« lirsku dramu u jednom činu »Razbijeni sni«, koju je Hrvatsko narodno kazalište izvelo godine 1905. Godine 1917 izdalo je Društvo književnika Hrvatske Nikolićevu »Knjigu pjesama«. U toj zbirci, koja je objavljena o 25-godišnjici pjesnikova rada, sabrane su najbolje Nikolićeve pjesme.

Nakon toga Mihovil Nikolić slabije se ili gotovo nikako ne javlja na književnom poprištu i poslednja tri decenija svoga života proveo je podalje od književnosti, u kojoj je nekada aktivno sudjelovao i kao stvaralac i kao organizator. Mihovil Nikolić bio je naime jedan od osnivača nekadašnjeg Društva hrvatskih književnika, kojemu je nekoliko godina bio tajnikom, a sudjelovao je i u pokretanju književnih časopisa »Savremenik« i »Život«. Dužnost pretsjednika Matice hrvatske obavljao je Mihovil Nikolić četiri godine, dok ga teška bolest nije prisilila da se godine 1949 zahvali na toj časti. Nad njegovim grobom oprostio se od mrtvog pjesnika sadašnji pretsjednik Matice hrvatske, pjesnik Gustav Krklec.

A. ROJNIĆ

BIBLIOGRAFIJA

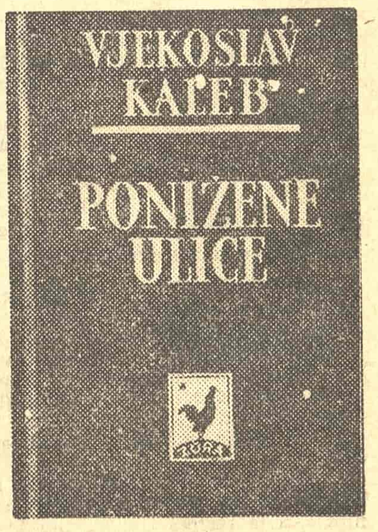

Vjekoslav Kaleb: **Ponižene ulice**, roman. Izdanje Državnog izdavačkog poduzeća Hrvatske »Zora«, Zagreb 1950, latinicom, str. 406, cijena 112 din.

Danko Oblak: **Razgovor o Titu**. Izdanje »Novog pokoljenja«, Zagreb 1950, latinicom, str. 49 cijena 17,50 din.

Mitja Vošnjak: **Naša velika matura**, roman. Izdanje »Novog pokoljenja«, Zagreb 1950, latinicom, str. 353, cijena 72,50 din.

Narodne pjesme. Izdanje Srpskog kulturno-prosvjetnog društva »Prosvjeta Zagreb 1951, ćirilicom, str. 283, cena 63 din.

Arkadije Gajdar: **Timuri dhe ceta e tij**. Izdanje »Dečje knjige«, Beograd 1951, str. 117, cena 20 din.

Mustafa Karahasan: **Kücük Erler**. Izdanje »Dečje knjige«, Beograd 1951, str. 79, cena?

Lav Tolstoj: **Hadži-Murat**, pripovetke. Preveo Kiril Svinarski. Izdanje »Novog pokolenja«, Beograd 1950, ćirilicom, str. 419 cena 70 din.

Anton Sinkler: **Džimi Higinz**, roman. Prevela na makedonski Blagoja Korubin. Izdanje »Kulture«, Skoplje 1951, str. 330, cena 62 din.

Josip Pavičić: **Kamena koljevka**, skica iz života dalmatinske krajine. Izdanje »Novog pokoljenja«. Zagreb, 1950, latinicom, str. 97, cijena 36 din.

Pavle Stefanović

Veče mladih kompozitora

Muzička akademija u Beogradu priredila je nedavno koncert svojih učenika, studenata otseka za kompoziciju. Kao šef stručnog odeljenja u čijem je sastavu kompozitorski otsek, prof. Milenko Živković otvorio je ovo veče kompozicija mladih ljudi — budućih nosilaca muzičkog stvaralaštva Srbije — kratkom, informativnom reči, u kojoj je ukazao na značaj najviše muzičke škole u Srbiji i istakao da ovi mladi kompozitori pretstavljaju prvu generaciju naših muzičara koji će svu potrebnu stručnu spremu dobiti u svojoj zemlji a ne u inostranstvu, (kao što je bio slučaj sa ranijim kompozitorskim generacijama Srbije, danas mahom nastavnika ove Akademije) da pored kompozicija studenata, zastupljenih na ovom koncertu, i radovi ostalih studenata otseka (čitave grupe od 20 kompozitora) pretstavljaju zadovoljavajuća postignuća, da nastavnički kolegijum Akademije poklanja veliku pažnju stručnom usavršavanju cele grupe i da su svi dosadašnji pozitivni rezultati rada Muzičke akademije dobrim delom zasnovani na pomoći koja se danas u našoj zemlji ukazuje muzičkom školstvu uopšte.

Od devet mladih kompozitora sa programa ovog koncerta petorica su se pretstavili klavirskim kompozicijama, trojica solo pesmama za glas sa pratnjom klavira a samo jedan kompozicijom za violinu i klavir. Ova nešto jednolična slika akustičkog dejstva koncertnog programa kao celine (nijedna kompozicija bez klavira!) nikako, međutim, ne ukazuje na ma kakvu ukalupljenost ili jednoobraznost ličnih osobenosti darovitih mladića-kompozitora. Potrebno je, naprotiv, istaći da su lične sklonosti ka muzičkom izražavanju u stilu ove ili one od nekolikih osnovnih smernica, kojima se nužno kreće muzički jezik na današnjem stupnju svog razvitka, već sada kod ovih mladića vrlo raznovrsne i da se ta slobodna usmerenost njihovih stvaralačkih tendencija osobito jasno ogleda u oprečnosti muzičko-jezičkih težnji kod učenika jedne iste klase, tj. kod učenika istog profesora. Stilsko gravitiranje muzičkog jezika Vlastimira Peričića, na primer, ide sasvim drugim pravcem nego što su muzičko-jezičke tendencije Borivoja Simića ili Vasilija Mokranjca, a oni su, sva trojica, studenti klase profesora Stanojla Rajičića. Dragutin Gostuški, Dušan Trbojević i Dušan Radić, iako sva trojica intonaciono oslonjeni na »maternji muzički jezik«, govore — na tom zajedničkom osnovnom području — sasvim različitim melodisko-harmonskim »narečjima«, raspolažući već uveliko ličnim modalitetima spajanja i kombinovanja izražajnih sredstava muzike, svaki na svoj posebni, osobeni način; međutim, sva trojica su studenti klase profesora Milenka Živkovića. Isti je slučaj i kod oba učenika profesora Marka Tajčevića. Prvi od ove dvojice Dejan Despić (tek u prvoj godini studija kompozicije) upadljivo se obraća tipovima harmonskih spojeva, tako karakterističnim za klasičnu školu ruske »petorice«, nagoveštavajući u ovim okvirima jednu mekoću i toplinu tonskih invencija, koje su dosta pouzdano jemstvo zaštite od epigonskih dispozicija u odnosu na prve izabrane uzore (kojih, konačno, u početnoj razvojnoj fazi umetničke ličnosti uvek mora biti). Drugi Zlatan Vauda (student treće godine) otkriva u svojim trima minijaturama kristalnu čistotu sloga, potencijalno bogatu lakoničnost tematskog crteža, suptilnost i uzdržanost melodiske modulacije, kojima se u muzici može dati adekvat likovnih gravura, sve to u tonskim naglascima toliko ličnim, da se na bazi izvrsno izabranih tekstova (bezazlenih dečijih pesama) humoristični element kompozicija mestimično bliži nagoveštajima one jezovitosti koja za sve nas odrasle ostaje neizrecivo, skriveno podzemlje žarke fantazije dečjeg sveta, spoja sreće i užasa.

Razume se da istaknute crte raznolikih ličnosti — raznolikih po naravima, misaonosti, temperamentu, stepenu postignutih znanja — jasno svedoče o širini i elastičnosti ličnih metoda samih profesora. Poznavajući ih sve kao kompozitorske likove, sa formiranim ličnim osobenostima koje oni, u svom stvaralaštvu, dosledno nastavljaju, a gledajući ih u ovoj novoj perspektivi, na sektoru pedagoške delatnosti, mogli smo jasno uočiti da izbija na videlo jedna visoko pizitivna strana njihove društvene aktivnosti: širokogrudost rukovodilaca, plemenito drugarstvo starijeg prema mlađem, samopregorna volja da se mladosti pomogne bez vršenja pritiska, da se u onome ko se bori sa tvrdom materijom zanata podrži volja, da se strpljivo sačeka da prohuje krize (koje nijednog stvaraoca ne mimoilaze), da se zajedno sa mladim čovekom, i uvek iznova, prelazi isti put, koji je u ličnom životu profesora-kompozitora jednom, već poodavno, pređen i savladan. Stručnjački znalačka, ljudski usrdno prijateljska, pomoć profesora učenicima ogleda se ubedljivo u delima mladih kompozitora, u njihovom mladalački bistrom, spretnom vladanju ne samo malim no i velikim muzičkim formama (i samim sonatnim ciklusom), u relativno visokoj lakoći izražavanja tonskih zamisli, u punoj slobodi ispoljavanja subjektivnih kvaliteta sredstvima objektivne, zakonitosti osnovnih principa jednog specifičnog umetničkog jezika, emocionalno neposrednijeg od svih drugih, no strukturalno po građi apstraktnijeg od svih drugih.

Karakteristična je pojava originalnosti u invencijama ovih mladih umetnika. Uglavnom, što većih proporcija tonski oblik, to i više prepreka za plasiranje subjektivne osobenosti. Možda je prerano zaključivati o većoj ili manjoj kompatibilnosti praksom osveštenih formi kao što su sonatna, varijaciona ili rondo-forma prema specifičnim totalnim, lestvičnim i latentno-harmonskim svojstvima našeg posebnog muzičkog jezika — koji ne mora biti iz folklornog građiva ali koji nužno mora proizaći iz istih korena društveno-uslovljenih osobina narodne psihe iz kojih i »anonimni« muzički jezik sredine. Konačno, to je pitanje našeg osobenog muzičkog izraza uopšte. Ali baš na pretstavnicima ove nove generacije naših sutrašnjih muzičkih stvaralaca izbija plastičnije, i možda kritičnije no ikad ranije, problem odnosa forme prema sadržini muzike.

Krajnje je zanimljivo, i više od toga — poučno (što opet znači: i obavezno ali i odgovorno) pratiti odnos ovih mladića prema tekstovima naše književnosti (Zmaj, Đura Jakšić, Levstik, narodna poezija i dr.), u njihovim vokalnim formama. Tu ima takvih smelosti, toliko iskrenog i novog stava, da nam mora postati očevidno, bez obzira na individualne razlike među kompozitorima grupe, da stojimo licem u lice pred novom generacijom, rekao bih: snažnijom, vedrijom, smeonijom, prekaljenom životnim iskustvima kakva je nametala nedavna burna stvarnost i kakva, nevidljivo no postojano, slaže u subjektivne svetove ljudi istoriski prelomna stvarnost današnjice. Mladi kompozitor Lambra Dimitrijević (iz klase prof. Predraga Miloševića) zahvatio je, tako u nepresušno vrelo Zmajevog humora. Muzička specifičnost nije se tu još dovoljno oslobodila govorne intonacije stiha, pa i tako recitativno-deklamativni osnov kompozicije u dominaciji, ali je svežina zamisli neosporiva. Dragutin Gostuški uneo je u čuvenu Đurinu katrenu »Jedan dim još, jednu čašu« razigranu ritmiku igre, isto tako čuvenu Jakšićevu »Na noćištu« obavio je melodijom, koja izvrsno ovaploćuje zdrave apetite umornog pešaka a našao je parlando-bria za krepku šalu fantazije čilog i živahnog našeg čoveka odraženu u narodnoj pesmi. Nisu, razume se, ni ovi apsolventski radovi nešto veliko, ali ako je njima nagoveštena unutarnji preporod subjektivno najintimnijeg ugla gledanja i doživljavanja stvarnosti kod našeg čoveka — što ja mislim da je slučaj — onda je početak tog procesa nešto baš veliko. U pesmama Zlatana Vauda, koga smo već spomenuli, originalnost nije puka bizarnost. Svet maštesobito suptilnih slovenačkih stihova transponovan je u kristalno čist melodiski crtež, na harmonijama klavira koje dopuštaju da se nazire obilje unutarnjeg života, daleki odjek mnogih strahota života koje ovom istinski darovitom slovenačkom mladiću nisu tuđe ni onda kada zaviruje u čudesni splet svetlosti i senki što igraju u groznici čavoj maši deteta.

Borba za adekvat sadržaja u izrazu (sada otežana prirodom formi) nastavlja se kod mladića u instrumentalnih oblika. Mladi Despić daje iskreno doživljene konture klavirske balade, sa odgovarajućim tonuslovima ozbiljnosti. Dušan Radić, kroz dve pijese za violinu, oprezno i razborito zastaje na bitnim elementima narodnog muzičkog »govora« — na toploj melodici pesme, koja mu je doista napojena prekrasnom blagošću emocije, i na zdravoj ritmici narodne igre, iz čije veselosti izbija usrdna vedrina deteta našeg tla. Dve klavirske sonatine — jedna Borivoja Simića, druga Dušana Trbojevića — čine krupan korak dalje u oblasti razvijanja građiva. No oblik ni tu ne potiskuje primarnost raspoloženja. U tri stava Simićeve sonatine sleglo se jedno već prilično izoštreno specifično instrumentalno mišljenje, bodra svežina životne energije, osobito blistave u završnom stavu. Kod Trbojevića te pozitivne oblike idu ka virtuoznosti instrumentalnog stroja, koji oblikuje izvorno nacionalnim kadencama rodnih tema (u prvom stavu), širokim gradacijama tema (drugi stav) i urokim skipelom živošću (treći stav). Vasilije Mokranjac bira varijacionu formu. Samo površnom gledanju na stvari muzike može to izgledati lakši zadatak no što je obrada sonatne forme i sonatnog ciklusa. Najzad, danas se u ovom obliku ne radi više o ornamentalnim dopunama teme, već o karakternoj raznolikosti varijacionih jedinica. Kod mladog Mokranjca, svest o tome vodi pojedine promene od problematike klavirskih etida (sa kojim od tehničkih problema) do tananog zadatka slobodnih motivskih preobražaja elemenata teme na postolju očuvanih osnovnih harmonskih funkcija. U poslednjoj varijaciji javlja se čak ona osobeno slavenska vrsta polifonije, koja nije imitacionog tipa ni karaktera, već se rađa iz procesa melodičkog osamostaljivanja harmonskih pokreta akordike koja nosi temu — pojava na kojoj počiva jednim delom »tajna« večne snage Šopenova jezika. Najkrupniju formu dao je Vlastimir Peričić. Njegov visoko razvijeni smisao za oblike širokih razmera upadljiva je crta, podatak o zrelosti mladog čoveka da se upušta u pitanja koja su u prošlosti mogla biti rešavana samo instrumentalnom »dramom« — sonatom (još više kamernim ansamblima, najviše — simfonijama). Već ova apsolventska klavirska sonata, uostalom, kao da ukazuje da Peričića stvaralački put vodi ka simfonici. Konstruktorski vrsta teška problematika arhitektonike ovog najdramatičnijeg od svih ciklično oblika prisijavala je mladog kompozitora na obimnije oslanjanje na tradicije instrumentalnog jezika, pa je to ne samo objašnjenje no i opravdanje dubljih intonacionih veza Peričićevih sa svetskom literaturom ovog roda, no što je ova u delima većine njegovih drugova.

Osobito lepa pojava drugarstva među našim umetnicima-izvođačima i kompozitorima ispoljila se ovog večera u značajnom sudelovanju umetnika, Zdenka Marasovića (izvođača Despićevog i Peričićevog dela, pratioca u Vaudinim pesmama i Radićevim violinskim komadima) i Nade Đorđević-Kocić (izvođača Mokranjčevih varijacija i Simićeve sonatine). Trbojević je sam odličan svirač na klaviru, pa je razumljivo da se umeo zalagati za svoju sonatinu, ali je on sa istim stavom dejstvovao i kao pratilac dela svojih drugova.

Dušan Popović, pevač najboljih kvaliteta, dao je ozbiljne interpretacije vokalnih kompozicija, violinista Aleksandar Pavlović se brižljivo zalagao za druga Radića a uzorna, visoko muzikalna, inteligentna interpretacija mecosoprana Ljubice Vrsajkov izvrsno je odgovara karakteru Vaudinih pesama.

UREDNICI
Dušan Kostić, Tanasije Mladenović, Jovan Popović

Broj čekovnog računa 102-9032020
Pošt. fah redakcije 617
Poštanski fah administracije 629
Rukopisi se ne vraćaju

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štampa: »Borba« Beograd, Kardeljeva 31.